

19. Taaşşuk-I Talat Ve Fitnat'a Lacanyen Ve Freudyen Bir Okuma Denemesi¹

Seda ALABULUT²

APA: Alabulut, S. (2024). Taaşşuk-I Talat Ve Fitnat'a Lacanyen Ve Freudyen Bir Okuma Denemesi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (41), 378-403. DOI: <https://zenodo.org/record/13337681>

Öz

Tanzimat döneminde toplumun farklı katmanlarında görülen yenileşme hareketleri, kadınların hayatında önemli değişimlere yol açmıştır. Bu süreçte, kadınların sesi metinler aracılığıyla daha güçlü bir şekilde duyulmaya başlamış ve bu durum kadının mevcut sosyal konumunda ciddi değişimlere sebep olmuştur. Yaşanan değişimler, kadının kendisini ve toplumunun ona bakışını yeniden değerlendirmesine olanak tanıırken, kadının bireysel kimliğini güçlendirmesine ve potansiyelini keşfetmesine olanak sağlamıştır. Kadınlar artık kendi hakları ve özgürlükleri konusunda daha bilinçli ve güçlü bir duruş sergileyebilmekte, toplumun kadınlara yönelik olumsuz bakış açılarını sorgulamakta ve değiştirmektedir. Bu süreç, kadının öz güvenini artırarak, kendini ifade etme ve liderlik rollerini üstlenme konusunda daha cesur adımlar atmasına da katkı sağlamıştır. Bu dönemin edebî eserlerinden biri olan *Taaşşuk-ı Talat ve Fitnat*'ı Lacan ve Freud'un psikanalitik yaklaşımlarıyla incelediğimizde, kadın karakterlerin yaşadığı toplumsal ve bireysel dönüşümler daha derinlemesine anlaşılabilir. Özellikle, eserde kahramanların kendilerini ifade etme ve toplumsal rollerini sorgulama çabaları, Lacan'ın ayna aşaması ve simgesel düzen kavramlarıyla ilişkilendirilebilmektedir. Aynı zamanda, Freud'un ego ve süperegö kavramları, karakterlerin içsel çatışmalarını ve toplumsal normlarla olan çatışmalarını anlamamıza yardımcı olmaktadır. İnsan zihni ve davranışlarının derinliklerinde gizli olanı keşfetmeye yönelik çabalar, psikanalizin temelini oluşturan ve edebiyat eserlerini anlamada da son derece değerli bir araç hâline gelen bir yaklaşımı beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda, Şemseddin Sami'nin *Taaşşuk-ı Talat ve Fitnat* adlı eserinin, psikanalitik bir okuma ile incelenmesi, metnin derinliklerinde yatan anlamları açığa çıkarmak adına bizi zengin bir deneyime davet eder. Bu çalışmada, Jacques Lacan'ın psikanalitik kuramından gelen kavramlarla Freud'un derinlik psikolojisi arasında bir köprü kurarak, *Taaşşuk-ı Talat ve Fitnat*'ı çözümlenmeye çalışılacaktır. Lacan'ın "frustrasyon", "objet petit a", "imgesel ve simgesel alan" ve "Büyük Öteki" gibi kavramları, Freud'un ise "anaklitik nesne seçimi", "melankoli" ve "yas" gibi kavramları, bu klasik eserin anlamını çözmede çalışmaya rehberlik edecek önemli araçlardır.

¹ **Beyan (Tez/ Bildiri):** Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Çıkar Çatışması: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Finansman: Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.

Telif Hakkı & Lisans: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Kaynak: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Benzerlik Raporu: Alındı – Turnitin, Oran: %11

Etik Şikayeti: editor@rumelide.com

Makale Türü: Araştırma makalesi, **Makale Kayıt Tarihi:** 12.06.2024-**Kabul Tarihi:** 20.08.2024-**Yayın Tarihi:** 21.08.2024; DOI: <https://zenodo.org/record/13337681>

Hakem Değerlendirmesi: İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körlük

² Doktora Öğrencisi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yeni Türk Edebiyatı ABD / PhD Student, Eskişehir Osmangazi University, Institute of Social Sciences, Department of New Turkish Literature (Eskişehir, Türkiye), sedaalabulut@gmail.com, **ORCID ID:** <https://orcid.org/0000-0001-7594-1970> **ROR ID:** <https://ror.org/01dzjez04>, **ISNI:** 0000 0004 0596 2460 **Crossref Funder ID** 501100006191

Anahtar Kelimeler: Lacan, ayna, Freud, yas, simgesel alan.

An Attempt at a Lacanian and Freudian Reading of "Taaşuk-ı Talat ve Fitnat"³

Abstract

During the Tanzimat period, innovation movements in different layers of society led to significant changes in the lives of women. In this process, women's voices started to be heard more strongly through texts and this situation caused serious changes in the current social position of women. These changes have enabled women to re-evaluate themselves and their society's view of them, strengthening their individual identity and enabling them to discover their potential. Women are now able to take a more conscious and stronger stance on their rights and freedoms, questioning and changing the negative perspectives of society towards women. This process increased women's self-confidence and contributed to women taking bolder steps towards self-expression and assuming leadership roles. When we analyse *Taaşuk-ı Talat-ı Fitnat*, one of the literary works of this period, with the psychoanalytic approaches of Lacan and Freud, the social and individual transformations experienced by the female characters are understood in more depth, especially the efforts of the protagonists to express themselves and question their social roles can be associated with Lacan's concepts of mirror stage and symbolic order. At the same time, Freud's concepts of ego and superego help us understand the characters' inner conflicts and their conflicts with social norms. Efforts to discover what is hidden in the depths of the human mind and behaviour lead to an approach that forms the basis of psychoanalysis and makes it an extremely valuable tool in understanding works of literature. In this context, analysing Şemseddin Sami's *Taaşuk-ı Talat ve Fitnat* with a psychoanalytic reading invites us to a rich experience in order to reveal the meanings lying in the depths of the text. In this article, an attempt will be made to analyse "Taaşuk-ı Talat-ı Talat ve Fitnat" by building a bridge between concepts from Jacques Lacan's psychoanalytic theory and Freud's depth psychology. Lacan's concepts such as 'frustration', 'objet petit a', 'imaginary and symbolic field' and 'Big Other' and Freud's concepts such as 'anaclitic objet selection', 'melancholia' and 'mourning' are important tools to guide the study in deciphering the meaning of this classic work.

Keywords: Lacan, mirror, Freud, mourning, symbolic field.

³ **Statement (Thesis / Paper):** It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation process of this study and all the studies utilised are indicated in the bibliography.
Conflict of Interest: No conflict of interest is declared.
Funding: No external funding was used to support this research.
Copyright & Licence: The authors own the copyright of their work published in the journal and their work is published under the CC BY-NC 4.0 licence.
Source: It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation of this study and all the studies used are stated in the bibliography.
Similarity Report: Received - Turnitin, Rate: 11
Ethics Complaint: editor@rumelide.com
Article Type: Research article, **Article Registration Date:** 12.06.2024-**Acceptance Date:** 20.08.2024-
Publication Date: 21.08.2024; **DOI:** <https://zenodo.org/record/13337681>
Peer Review: Two External Referees / Double Blind

Araştırmanın Yöntemi

Psikanalitik Temeller: Lacan Ve Freud'un Kavramsal Çerçevesi

Lacan'ın insan psikolojisini ele alırken kullandığı üç kavram; imgesel, simgesel ve gerçek, öznenin kendi benliğini inşa etme sürecinde önemli bir rol oynar. İmgesel düzen içinde yaşanan dinamik süreçler, öznenin benliğini oluştururken simgesel alanda da etkileşimlere neden olur. Bu dönemde, öznenin kurulumu önemlidir. Bebeğin dünyaya geldikten sonra kendi bedenine dair sahip olduğu algı bütünlük arz etmez. Bebek, kendi bedenindeki eksikliği parçalı beden imgesi etrafından görerek 6-18 yaşları arasında beden bütünlüğünü dışa vurumsal olarak gerçekleştireceği bir zemin arar. Özne, bedenini ve kimliğini tanımlama sürecinde çeşitli deneyimler yaşar. Parçalı beden imgesi, öznenin bedenindeki bütünlük ve eksiklik duygularını etkileyerek kişinin beden algısını şekillendirir. Bu süreç, öznenin kimlik gelişimi ve benlik bütünlüğünü sağlama çabalarıyla yakından ilişkilidir. Sahip olduğu yetersizlik ve eksiklik duygusundan ego kurulumunu yaşayacağı ayna evresiyle kurtulacak bebek, aynada gördüğü bedenin kendisi olduğunu bilerek bu tanıma ve bilme hâlinde keyif alır. Ayna, bebeğin kendi yansımasını göreceği bir zemin olabileceği gibi anne ve anneye ait gözlerin yansıtıcı mekânı da olabilir. Aynada gördüğü yeni görüntü üzerinden "kendilik" geliştiren bebek, bedeninin ayna üzerinde yansıyan bütünlüğünden dolayı kendi bağımsızlığını kazandığını düşünür. Ancak bu bir yanılsamadan ibarettir. Bebeğin ayna üzerinde gördüğü birlik ve bütünlük hali, hakikatte sahip olduğu parçalı bedenin bir aldatmacası ve yanılsamasını oluşturur. Bebeğin kendini eksiksiz hissettiği, aynada gördüğü yeni görüntünün tamlık eksenini üzerinden oluşmasındandır. Yanılsamanın aldatmacası, bir yabancılaşmanın yaşanmasına neden olarak bebeğin ulaştığını sandığı yetkinliğin içine saplanmasına neden olur. Her şeye gücü yeteceğine inandığı bu an "ego kurulumu" adı altında sosyal oluşumdan önce gelen bir süreçtir (Tura, 1996: 156-157).

Lacan tarafından gelişimsel bir sürecin içinde birçok tecrübe barındıran ayna evresinde, özne kurulumu imgesel ve simgesel alanının etkileşimi içinden doğan bir kendilik bilinci oluşturur. Bu dönemlerde anne tarafından aynada kendisine işaret edilen bebek, bir tür kabul ve onanma duygusunu tadarak bir sonraki aşamada geçeceği durak olan simgeselin alanında da kendine yer açmış olur. Simgesel alan, dilin, sembollerin ve kültürel kodların egemen olduğu bir alandır. Bu alanda insanın bilinç dışı, toplumsal ve kültürel yapılarla etkileşim içindedir. Lacan, insanın kimliğinin ve benliğinin simgesel alandaki sosyal ve kültürel yapılarla şekillendiğini öne sürer. Dolayısıyla, bireyin kendini ifade etme biçimleri, toplumsal normlar ve kültürel değerlerle ilişkilidir. Yine Lacan'ın "Babanın İsimleri" kavramı, özne oluşumunun ve toplumsal düzenin anlaşılmasında önemli bir rol oynar. Lacan'a göre, baba figürü sadece biyolojik bir baba olarak değil, aynı zamanda toplumsal bir otorite ve sembolik bir konum olarak da önemlidir. "Babanın İsimleri", bu sembolik konumun çeşitli yönlerini ifade eder ve baba figürünün farklı işlevlerini temsil eden sembolik rollerdir. Bu isimler, öznenin kimlik oluşumu sürecinde ve simgesel alana geçişte önemli bir rol oynar. Lacan'a göre, birey, bu farklı isimler aracılığıyla baba figürünü algılar ve bu algılar, öznenin kendini konumlandırmasını ve toplumsal düzenle ilişkisini şekillendirir. Bu kavramlar, Lacan'ın psikanalitik kuramının temel taşlarından birini oluşturur ve öznenin yapılanması ile toplumsal düzen arasındaki ilişkiyi anlamak için irdelenmesi önemlidir. Lacan'ın psikanalitik kuramında çalışmanın birçok yerinde değinileceği üzere "Öteki" kavramı, öznenin kimlik oluşumu ve "Öteki", bireyin kendisi dışındaki her şeyi ifade eder, ancak Lacan'a göre bu sadece diğer insanlarla sınırlı değildir; aynı zamanda semboller, dil, toplumsal normlar ve kültürel yapılar gibi soyut kavramları da içerir (Homer, 2004:83-87).

Öteki, öznenin kendini konumlandığı, ilişkilendirdiği ve anlamlandırdığı bir referans noktasıdır. İlk

olarak, özne diğer insanlarla ilişki kurarak kendisini tanımlar ve algılar. Örneğin, bir birey kendisini annesi, babası, arkadaşları, iş arkadaşları vb. ile ilişki kurarak tanımlar. Ancak Lacan'a göre, Öteki'nin anlamı sadece diğer insanlarla sınırlı değildir. Dil ve semboller aracılığıyla, kültürel normlar ve toplumsal yapılar gibi soyut varlıklar da Öteki'yi oluşturan kaynaklardır.

Simgesel alan, bireyin kendini ve dünyayı anlamlandırmak için kullandığı sembolik düzenlemeyi ifade eder. Çalışmada "Öteki" Babanın Yasası kavramı, öznenin simgesel alana geçişini ve sosyal düzenin içselleştirilmesini ifade etmede kullanılmıştır. Bu kavram, özellikle Freud'un "Ödipus kompleksi" kavramıyla ilişkilidir. Lacan'a göre, çocuk, cinsiyet kimliğini ve toplumsal rolleri öğrenirken, "Babanın Yasası" adını verdiği belirli bir noktada babanın otoritesini kabul etmek zorundadır. Bu, çocuğun annesiyle olan ilişkisini ve özdeşimini aşarak sosyal normları ve toplumsal düzeni içselleştirmesini ifade eder. "Babanın Yasası"nın kabul edilmesi, çocuğun kendi benliğini inşa etmesi ve simgesel alana entegrasyonunu sağlamada önemli bir kilitlidir.

Öznelere, Simgesel Düzen içindeki sosyal, kültürel ve dil tabanlı yapılarla etkileşime girerken, Lacan'a göre bu etkileşimde bazı eksiklikler veya mahrumiyetler yaşanabilir. Özellikle, Lacan'ın "objet petit a" (küçük a nesnesi) olarak adlandırdığı kavram, bu eksikliği temsil eder. Bu kavram, hiçbir nesne veya sembol tarafından tam olarak temsil edilemeyen, dolayısıyla da her zaman eksiklik duyulan bir nesne olarak tanımlanır. Özne, bu eksik nesne aracılığıyla arzusunu ifade eder ve bu arzu da Simgesel Düzen içinde belirli bir yabancılaşma hissi yaratır. Annenin eksikliği veya yaşanan hayal kırıklığı gibi deneyimler, öznenin bu eksiklik duygusunu derinleştirebilir. Özellikle, Lacan'a göre, annenin Simgesel Düzen içindeki konumu ve etkisi, özne üzerinde belirleyici bir rol oynar. Annenin Simgesel Düzen içindeki sözleri ve göstergeleri, öznenin kimlik oluşumu ve arzu düzenlemesi üzerinde etkili olur. Bu bağlamda, kabul edilmemiş veya doyurulmamış bir çocuğun yaşayacağı yabancılaşma duygusu, Simgesel Düzen içindeki eksiklik ve arzu ile ilgilidir. Öznenin annenin sembollerinden veya göstergelerinden kaynaklanan bu mahrumiyeti, bağımsız bir özne olarak Simgesel Düzen içinde yaşadığı yabancılaşmayı derinleştirir. Dolayısıyla, öznenin Simgesel Düzen içinde eksik arzularla ve yarım kalmış öznelere karşılaşması, incelenecek metin üzerinde de önemli bir yer edinir ve öznenin kimlik oluşumu ve ilişkileri üzerinde derin bir etkiye sahiptir olur. Özne artık simgeselin içinde kuracağı ego idealinde çevresini saran kişilerin yapıp etmeleriyle kendi arzularına yakın bir idealin peşine düşerek onunla özdeşleşme yoluna gider (Homer,2004:27-46).

"Objet petit a", "küçük a nesnesi" veya "küçük diğer nesne" olarak da kullanılmaktadır. Bu kavram, Lacan'ın psikanalitik kuramında önemli bir yer tutar. "Objet petit a", aslen Lacan'ın, Freud'un çalışmalarını yorumlarken ortaya attığı bir kavramdır ve Lacan'ın sembolik, gerçek ve hayali kavramları arasındaki ilişkiyi anlamak için kritik bir unsurdur. "Objet petit a", insanın arzularının merkezinde yer alır ve arzunun asla tam olarak tatmin edilemeyen, eksik ve kaçınılmaz olarak hayal kırıklığı yaratan yönünü temsil eder. Lacan'a göre, bu nesne, öznenin gerçekleşmemiş veya eksik olan arzularını sembolize eder ve özne için objet petit a sürekli olarak kaçınılması gereken bir şeydir. Bu nesne, öznenin kimliğinin oluşumunda ve psikolojik deneyimlerinde belirleyicidir. "Objet petit a", bir başka deyişle tam olarak tanımlanamayan, kaçınılmaz olarak karmaşık ve çok katmanlı olan bir eksikliği ifade eder. Bu kavram, psikanalizin derinliklerine inerken insanın arzularını ve bunların nasıl şekillendiğini anlamak için önemli bir araçtır. İmgesel dönemin öznesi, Lacan'ın "objet petit a" olarak adlandırdığı nesneyi bulma çabası içindedir. Ancak bu çaba sürekli hüsrarla sonuçlanır. Özne, kendisini tatmin edecek nesneyi bulduğunu düşündüğünde bile o nesneyi gerçekte elde ettiğine inancı tatmin olmaz ve yeni bir "objet petit a" arayışına girer. Bu süreç, öznenin doyumunu sağlayacak nesnenin asla bulunamayacağına dair bir farkındalıkla devam ederek kısır bir döngü içinde kalır (Fink, 2019: 148).

Lacan terminolojisinde bir diğer önemli kavram frustrasyondur. Günlük dilin, her türlü arzu nesnesinden geri çekilmeye bağlayarak bozduğu bir terim olan frustrasyon, çalışmada öznenin arzularının ve taleplerinin sürekli olarak toplumsal ve kültürel yapılar tarafından engellenmesi noktasında kimlik oluşumunda belirleyici bir etken olacaktır.

Lacan, yoksunluğu öznenin ihtiyaçlarını karşılamaktan ziyade, öznenin sevgi talebiyle deneyimlediği eksiklik olarak görür. Özne, ihtiyaçlarını karşılamış olmasına rağmen sevgi talebinin tatmin edilmemiş olduğunu hissedebilir; hatta bazen ihtiyaçlarını tatmin etmek, sevgi talebine cevap vermekten kaçınmak için bir bahanedir. Bu durumda, görünüşte istediği gerçekleşmiş olsa bile özne aslında arzu ettiği şeyin aracılığıyla başka bir şeyin peşinde olduğunu fark eder. Bu nedenle, özne, küçük yaşlarından itibaren haksızlık hissiyle karşı karşıya kalabilir (Clero, 2011: 156-157). Dolayısıyla özne bedeninden gelen tamlık duygusunun yarattığı bağımsızlık gücüyle hareket edeceğine inansa da frustrasyonun yaşanacağı kaçınılmazdır.

Lacan terminolojisindeki kavramların açıklanmasından sonra, metni tahlil aşamasına geçmeden önce Freud'un metin incelemelerinde merkeze alınacak önemli kavramlarından biri olan "anaklitik nesne seçimi"ni burada detaylandırmak önemlidir. Freud'un anaklitik nesne seçimi kavramı, çocukların ilk ilişkilerinde benimsedikleri ve temel ihtiyaçlarını karşılayan kişilere yönelik tercihlerini ifade eder. Freud'a göre, bebeklik döneminde, çocuk özellikle bakımını üstlenen kişiye (genellikle anne) yönelik bir bağımlılık geliştirir. Bu bağımlılık, çocuğun duygusal ve fiziksel ihtiyaçlarının karşılanması için gerekli olan temel güven duygusuyla ilişkilidir. Bu dönemde çocuk için en önemli şey, bakım veren kişinin mevcudiyeti ve güvenirliliğidir (Freud, 1914). Anaklitik nesne seçimi, çocuğun bu ilk ilişkilerinde belirlediği kişi veya nesneye karşı bağımlılığını ifade eder. Bu seçim, çocuğun o kişinin varlığına bağımlı olmasını sağlar. Bu bağımlılık, çocuğun duygusal ve fiziksel gelişimi için temel bir zemin oluşturur. Bu aşamada, çocuğun temel ihtiyaçlarını karşılayan kişiye yönelik güven duygusu gelişir ve bu güven, ilerleyen yaşamındaki ilişkilerde temel bir rol oynar. Bu bağımlılığın karşısında metin üzerinde birçok yerde Fitnat ve Talat'ın ergin olma yolunda gelişen kişiler olmasına rağmen korunaklı ve bağlanmacı yapının gölgesinden çıkamayarak kendiliğe sahip olma yolunda başarılı bir rota çizemediklerini görülecektir. Çok küçük yaşta Fitnat gibi ebeveyn kaybı yaşayan Talat, annesinin genç yaşında yaşadığı ölüm trajedisinin (eşini kaybetmesi) onda yarattığı duyguyla aşırı korunaklı, histerik bir anneye sahip olmuştur. Annenin Talat üzerindeki mutlak korumacı yaklaşımı, Talat'ın imgesel düzende birtakım boşluklar yaşadığı gerçeğini düşündürür. Anne ile oğul arasındaki bu ilişkiyi Freud anaklitik tip nesne seçimi der.

Bu kavrama çalışmanın sonraki bölümlerinde kapsamlı olarak yer açılacağı için bu bölümde ilk olarak Talat'ın imgesel düzende yaşamadığı gelişimi, simgesel alanda da tam olarak yaşamaktan mahrum kalışı, çocuklukta yaşadığı baba kaybı etrafında değerlendirilecektir.

Araştırmanın Amacı

Edebî eserlerin psikanalitik bir çerçevede incelenmesi hem edebî metinlerin anlamını derinleştirmek hem de psikolojik açıdan insan deneyimini anlamak için değerli bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım, metinlerin altında yatan bilinç dışı süreçleri ve sembollerin derin anlamlarını açığa çıkarmak amacıyla psikanalitik kuramları kullanır. Şemseddin Sami'nin *Taaşşuk-ı Talat ve Fitnat*'ı gibi klasik eserler, sadece dönemin sosyal ve kültürel yapısını yansıtmakla kalmaz, aynı zamanda insan psikolojisinin karmaşıklığını da ele alır.

Edebî eserlerin psikanalitik çözümlemesi, Lacan ve Freud'un teorilerini kullanarak metnin sembollerini, karakterlerinin içsel dünyalarını ve temalarını anlamayı hedefler. Lacan'ın "frustrasyon", "objet petit a", "imgesel ve simgesel alan" ve "Büyük Öteki"; Freud'un ise "anaklitik nesne seçimi", "melankoli" ve "yas" gibi kavramları, edebî eserlerin anlamını çözmek için önemli araçlardır. Bu kavramlar, metnin karakterlerinin motivasyonlarını, davranışlarını ve ilişkilerinin anlaşılmasına yardımcı olurken aynı zamanda metnin altında yatan toplumsal ve psikolojik dinamikleri de aydınlatır.

Bu çalışma, psikanalitik yaklaşımın edebî eserlerin okunması ve yorumlanmasında ne kadar önemli bir rol oynayabileceğini vurgulayarak, disiplinler arası bir bakış açısı sunmakta, Lacan'ın psikanalitik kuramından gelen kavramlarla Sigmund Freud'un derinlik psikolojisi arasında bir köprü kurarak Şemseddin Sami'nin *Taaşuk-ı Talat ve Fitnat* eserini çözümlemeyi amaçlamaktadır.

Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada, Şemseddin Sami'nin *Taaşuk-ı Talat ve Fitnat* adlı eserinin karakterleri ve olay örgüsü, Lacanyen ve Freudyen psikanaliz teorileri çerçevesinde incelenmiştir. Araştırmanın temel amacı, eserdeki karakterlerin bilinç dışı motivasyonlarını, arzularını ve içsel çatışmalarını ortaya koymaktır. Bu bağlamda araştırma modelinde öncelikli olarak Lacan'ın kuramları çerçevesinde, eserin dil, semboller ve öznelarası ilişkiler bağlamında analizi yapılmıştır. Lacanyen teorinin üç düzeni olan Gerçek, İmgesel ve Sembolik düzenler aracılığıyla karakterlerin kendilik algıları ve kimlik oluşum süreçleri ele alınmıştır. Talat ve Fitnat karakterlerinin aynadaki yansımaları ve sembolik düzenle olan ilişkileri, Lacan'ın ayna evresi ve baba yasası kavramları üzerinden incelenmiştir. Yine Freud'un psikanaliz kuramı ışığında, karakterlerin bilinç dışı arzuları, savunma mekanizmaları ve nevrotik çatışmaları analiz edilerek Freudyen bakış açısıyla, karakterlerin ödipal karmaşa, ensest, bastırma gibi psikodinamik süreçleri değerlendirilmiştir. Ayrıca, Freud'un yas ve melankoli kavramları üzerinden, karakterlerin kayıplarına ve bu kayıpların onların ruhsal durumları üzerindeki etkilerine odaklanılmış, Freud'un *Yas ve Melankoli* makalesindeki kavramlar doğrultusunda, karakterlerin yaşadığı yas süreci ve melankolik tepkiler ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

Araştırmanın metodolojisi üç ana bölümden oluşmaktadır. İlk olarak literatür taraması yapılmış, Lacan ve Freud'un kuramsal eserleriyle çağdaş psikanalitik çalışmalar gözden geçirilmiştir. İkinci bölümde metin analizi yapılarak eserin detaylı bir şekilde okunması ve psikanalitik teoriye uygun temalar, motifler ve semboller belirlenmiş, özellikle bu süreçte, karakterler arasındaki diyaloglar ve içsel monologlar üzerinde durulmuştur. Son aşamada ise karşılaştırmalı analiz yapılarak eserdeki psikanalitik unsurlar belirlenmiş, bu unsurlar Lacanyen ve Freudyen teorilerle karşılaştırılmıştır.

Araştırmanın Çalışma Alanı

Bu çalışmanın alanı, edebiyat eleştirisi ve psikanalitik kuramın kesişiminde yer almaktadır. Şemseddin Sami'nin *Taaşuk-ı Talat ve Fitnat* romanı, Lacan'ın ve Freud'un psikanalitik teorisi ışığında incelenerek, edebî karakterlerin kimlik ve arzu oluşum süreçlerinin analizi yapılmıştır. Eser, Lacan'ın simgesel düzen, Büyük Öteki, arzu ve jouissance kavramları ile Freud'un yas ve melankoli teorileri kullanılarak incelenmiştir. Bu bağlamda, çalışma, edebiyat incelemeleri, psikanaliz, toplumsal cinsiyet çalışmaları ve dil bilimsel analiz alanlarına katkıda bulunmaktadır.

Araştırmanın Sayıtları

Bilimsel araştırmalar, karmaşık sosyal ve psikolojik fenomenleri anlamak, açıklamak ve yorumlamak

amacıyla sistematik yöntemler kullanır. Her araştırma, belirli bir çerçeve içinde yapılır ve bu çerçeve, araştırmacının bazı temel varsayımları kabul etmesiyle şekillenir. Bu varsayımlar, "araştırma sayıltıları" olarak adlandırılır ve araştırmanın temel dayanak noktalarını oluşturur.

Bu çerçevede araştırmanın temel sayıltıları şunlardır:

Metin, Lacan'ın "Büyük Öteki" kavramına dayanarak Talat'ın arzularının ve kimliğinin Büyük Öteki (annesinin) tarafından şekillendirildiğini ve Talat'ın kendi arzularını ifade ederken sürekli olarak Büyük Öteki ile diyalog halinde olduğunu varsayar.

Fitnat'ın, babasının ve annesinin kaybından dolayı imgesel ve simgesel alanlarda gösterenlerin varlığından yoksun olduğu ve kendiliğini tamamlaması için hayatına girmesi beklenen insanların ihtimalini ortadan kaldırdığı varsayılır. Hacıbaba'nın baskısı altında olduğu ve bu nedenle kendilik oluşumunda gecikme yaşadığı düşünülür.

Fitnat'ın evle kurduğu ilişkinin, onun benliğini ve iç dünyasını ifade eden bir mekanizma olduğu varsayılır. Evdeki eşyaların, Fitnat'ın psikolojik savunma mekanizmaları aracılığıyla duygusal istikrarını sağlamak için kullanıldığı düşünülür.

Fitnat'ın, Talat'ı gördükten sonra kendi arzusuyla yüzleştiği ve arzunun itki gücüyle hareket ettiği varsayılır. Bu bağlamda, pencere (cumba) üzerinden sokağı gözleyerek Talat'ın hayalini kurduğu ve arzularını şekillendirdiği düşünülür.

Talat'ın, tebdilikyafete bürünmesinin, ruhunda uyanan arzuyu ve niyeti örtmenin, gizlemenin beden üzerindeki dışa vurumu olduğu varsayılır. Talat'ın, babaya tabi olmayarak simgesel alanda bir çatışma yaşadığı ve bu çatışmanın henüz imgeselin alanında oluşturamadığı bütünlük ve kendilik/kimlik endişesinden kaynaklandığı düşünülür.

Talat ve Fitnat gibi karakterlerin bireysel kimliklerini ve bağımsızlıklarını kazanma sürecinde erginleme mitinin önemli bir rol oynadığı varsayılır. Bu mitin karakterlerin olgunlaşma sürecini ve toplumsal normların ve kişisel kimliğin kazanılmasını içerdiği düşünülür.

Saliha Hanım'ın kocasının ölümünden sonra simgesel alanın yasasını elinde tutarak Talat'ın kültürün yasası içinde kendisine bir yer açamamasına neden olduğu varsayılır. Saliha Hanım'ın "Büyük Öteki" olarak Talat'ın hayatında Osmanlı toplumunun geleneksel değerlerini temsil ettiği ve Talat'ın kimlik oluşumunu bu değerler üzerinden şekillendirdiği düşünülür.

Emile Benveniste'in dil üzerine geliştirdiği sözceleme kavramı, bireyin dil aracılığıyla kendini özne olarak ifade ettiği süreci tanımlar. Emine Kadın'ın masal anlatma eylemi, onun varlığını ifade etme ve özne olma biçimidir. Bu, psikanalitik anlamda onun öznel deneyimini ve arzularını ifade etme yoludur.

Lacan'ın öğretileri çerçevesinde, Emine Kadın'ın masal anlatma eylemi, arzu nesnesine (Narkissos'a) ulaşma çabası olarak yorumlanabilir. Ancak Hacıbaba tarafından bu eylemin sınırlanması veya bastırılması, psikanalitik olarak fallus eksikliği veya arzu nesnesine ulaşma çabasında engel olarak değerlendirilebilir.

Masal anlatma eylemi, Emine Kadın'ın bilinç dışı arzularının bir yansıması olarak görülebilir. Masallar aracılığıyla anlatılanlar, bilinç dışının derinliklerinden yükselen ve öznel deneyimlerini ifade etme

çabası içinde olan içsel bir dürtüdür.

Emine Kadın'ın masalları, simgesel düzen içinde anlam kazanan ve onun özne olma sürecinde kendi varlığını ifade ettiği bir araç olarak işlev görür. Ancak Hacıbabâ tarafından bu eylemin sınırlandırılması, onun öznel deneyimini ve arzu dürtülerini bastırma girişimi olarak değerlendirilebilir.

Bu noktalardan hareketle, metinde Emine Kadın'ın masal anlatma eyleminin ardında yatan psikanalitik temaları ve içsel çatışmaları anlamak mümkündür. Masal anlatma, onun öznel deneyimini ifade etme biçimi olarak önemli bir role sahiptir ve psikanalitik perspektiften incelendiğinde, bu eylemin derinliklerindeki arzu ve bastırılmış duygular ortaya çıkarılabilir.

Anne Eksikliği ve Özne Oluşumu Fitnat'ın küçük yaşta anne kaybıyla tanışması ve ikame anne-baba yanında büyümesi, onun özdeşim kurabileceği bir modelden yoksun kalmasına yol açar. Bu durum, Lacan'ın öğretileri çerçevesinde, Fitnat'ın ideal ego aşamasını tamamlayamamasına ve dolayısıyla sağlıklı bir benlik gelişimi yaşayamamasına neden olabilir.

Fitnat, Hacıbabâ'nın simgesel düzeninde kendini bulur. Bu düzen, onun öznel deneyimini belirleyen ve ona rehberlik eden toplumsal ve kültürel normlarla şekillenir. Fitnat'ın özne oluşumu, Hacıbabâ'nın belirlediği bu simgesel yasaya itaat etmekle sınırlıdır.

Fitnat'ın arzu nesnesi olarak Talat, onun için ötekinin arzusu haline gelir. Ancak Hacıbabâ'nın Talat yerine onu Ali Bey'le evlendirme isteği, Fitnat'ın içsel çatışmalarına yol açar. Bu çatışma, özne ile öteki arasında bir ayrışma ve kimlik bölünmesine neden olabilir.

Fitnat'ın Talat'a olan aşkı, onun gözünden ötekinin bakışıyla şekillenir. Bu bakışlar, Lacan'ın ayna aşaması ve göz/görme ilişkisi üzerinden, Fitnat'ın öznel deneyiminin ve arzu dünyasının anlaşılmasına yardımcı olabilir.

Hacıbabâ, Fitnat'ın simgesel düzen içindeki yasalara ve normlara itaat etmesini bekler. Fitnat'ın arzuları ile bu yasalar arasındaki çatışma, onun özne oluşumunda önemli bir rol oynar ve kimliğinin parçalanmasına yol açabilir.

Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada kullanılan veri toplama araçları, incelenen metinlerin derinlemesine analiz edilmesini ve yorumlanmasını mümkün kılmak amacıyla seçilmiştir. Çalışmanın temel amacı, Talat ve Fitnat karakterlerinin psikanaliz merkezinde gelişimlerini anlamak ve bu süreçlerin altında yatan Lacanyen Freudyen kavramları açıklamaktır. Bu doğrultuda, detaylı okuma ve literatür taraması yapılarak araştırmanın temelini oluşturan *Taaşuk-ı Talat ve Fitnat* metni ve psikanalitik teoriler kapsamlı bir şekilde taranmıştır. Bu süreç hem orijinal metnin hem de ilgili akademik çalışmaların incelenmesini içermektedir. Freud ve Lacan'ın teorik çerçeveleri belirlenerek, araştırmanın dayandığı literatür zenginleştirilmiştir.

Talat ve Fitnat karakterlerinin psikolojik ve duygusal gelişimlerini anlamak için tematik analiz yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem, karakterlerin bilinç dışı arzuları, kimlik oluşumları ve toplumsal rollerini psikanalitik perspektiften incelemiştir. Talat ve Fitnat merkezde olmak üzere karakterlerin psikolojik profilleri, Freud ve Lacan'ın teorik kavramları doğrultusunda çıkarılmıştır. Karakterlerin davranışları, düşünceleri ve duygusal tepkileri detaylı bir şekilde analiz edilmiştir.

Verilerin Analizi ve Yorumlanması

Bu çalışmada, *Taaşuk-ı Talat ve Fitnat* adlı eserin Freud ve Lacan'ın psikanalitik kavramları çerçevesinde incelenmesine odaklanılmıştır.

Metnin ana karakterlerinin kararları ve davranışları, babanın yasası ve toplumsal normlar tarafından nasıl etkilendiği üzerine yapılan analizlerde, babanın yasası kavramı merkezi bir rol oynamaktadır. Bu kavram, karakterlerin içsel çatışmalarını ve toplumsal beklentilere uyum sağlama çabalarını açıklamada çalışmada vurgulanan bir kavramdır. Lacan'ın imgesel alan kavramı ise, metindeki karakterlerin kimlik oluşumları ve toplumsal rollerle ilişkilerinin incelenmesinde temel alınmıştır. Karakterlerin imgesel benliklerinin nasıl şekillendiği ve bu şekillenmenin onların ilişkilerine ve kararlarına nasıl yansıdığı üzerine detaylı analizler yapılmıştır.

Freud'un melankoli,yas, anaklitik nesne seçimi kavramları da metnin duygusal derinliklerini anlamak için kullanılmıştır. Karakterlerin kayıpları ve bu kayıpların onların duygusal durumları ve ilişkileri üzerindeki etkileri üzerine yapılan analizler, metnin duygusal zenginliğini ve psikolojik derinliğini ortaya koymaktadır.

Bulgular ve Yorumlar

Taaşuk-ı Talat ve Fitnat romanında, baş karakterler Talat ve Fitnat'ın davranışlarının ardında derin bilinç dışı arzular ve ihtiyaçlar yatmaktadır. Talat'ın Fitnat'a duyduğu aşk, sadece yüzeysel bir romantik bağın ötesinde, onun içsel kimlik arayışını ve duygusal eksikliklerini doldurma çabasını yansıtmaktadır. Talat, annesiyle olan ilişkisini yeniden yaratma ve ondan aldığı sevgiyi Fitnat'ta bulma arzusu içindedir. Fitnat'ın durumu ise annesiz büyümesi ve baba figüründen yoksunluğu nedeniyle daha karmaşıktır. Babasız büyümenin getirdiği güven eksikliği ve sevgi açlığı, Fitnat'ın Talat'a olan bağlılığını ve ona sığınma isteğini artırır.

Karakterlerin bilinç dışı çatışmalarını yönetmek için kullandıkları çeşitli savunma mekanizmaları, onların ruhsal yapılarını anlamak için önemlidir. Talat, Fitnat'a duyduğu yoğun aşk ve ona karşı hissettiği endişeleri bastırmak için idealize etme ve fantezi kurma savunma mekanizmalarını kullanır. Bu mekanizmalar, Talat'ın gerçek dünyadaki eksikliklerini ve duygusal boşluklarını doldurmasına yardımcı olur. Fitnat ise, içinde bulunduğu baskıcı toplumsal koşulları ve kendi güçsüzlüğünü kabul etmek yerine, kaçış ve teslim olma savunma mekanizmalarını kullanır. Bu, Fitnat'ın mevcut gerçeklikten kaçma ve hayal dünyasında güvenli bir alan yaratma çabasıdır.

Talat ve Fitnat'ın yaşadığı içsel çatışmalar ve kimlik arayışları, onların ruhsal gelişimlerini ve olgunlaşma süreçlerini derinden etkiler. Talat, kendi kimliğini ve erkekliğini bulma arayışında iken, Fitnat kadınlık ve bağımsızlık arayışındadır. Bu çatışmalar, onların aşk ilişkilerini karmaşık hale getirir ve kişisel gelişimlerinde zorluklar yaşamalarına neden olur. Talat'ın annesine olan bağımlılığı ve Fitnat'ın babasız büyümenin getirdiği eksiklikler, bu arayışları daha da zorlaştırır.

Karakterler arasındaki ilişkilerde yansıtma ve aktarım mekanizmaları da önemli bir rol oynar. Talat, kendi bilinç dışı arzularını ve beklentilerini Fitnat'a yansıtır ve onu idealize edilmiş kadın imgesi olarak görür. Bu yansıtma, Talat'ın kendi duygusal ihtiyaçlarını ve arzularını Fitnat üzerinden ifade etmesine olanak tanır. Fitnat da Talat'a karşı duyduğu duygu ve bağlılıkla, geçmişte yaşadığı eksiklikleri ve travmaları ona aktarır. Bu aktarım, Fitnat'ın bilinç dışı düzeyde babasız büyümenin getirdiği duygusal eksiklikleri Talat üzerinden çözmeye çalışmasını temsil eder. Talat ve Fitnat'ın birbirlerine olan

hayranlıkları ve aşkları, onların imgesel düzende kendilerini tamamlayan figürler olarak görmelerinden kaynaklanır. Talat, Fitnat'ta kendi eksikliklerini tamamlayan ve idealize ettiği bir yansımayı bulur. Aynı şekilde Fitnat, Talat'ta aradığı güven ve sevgi dolu figürü görür. İdealize edilen bu yansımada, onların birbirlerine olan çekimleri, ilişkilerinin temelini açıklar. Talat ve Fitnat'ın birbirlerini idealize etmeleri, Lacan'ın ayna evresine dayanan bir kimlik oluşumu sürecine işaret eder. Talat, Fitnat'ı gördüğünde, kendini onunla bir bütün olarak algılar ve onunla birleşme arzusu duyar. Fitnat da Talat'ta eksik baba figürünü ve özlediği sevgi dolu ilgiyi bulur. Bu süreç, karakterlerin kendi benlik algılarını ve kimliklerini nasıl oluşturduklarını ve geliştirdiklerini açıklar. İmgesel düzende, fanteziler ve arzular önemlidir. Talat ve Fitnat'ın hayalleri ve fantezileri, onların bilinç dışındaki arzularını ve eksikliklerini yansıtır. Talat'ın Fitnat'a olan aşkı, onun idealize edilmiş bir imgeye duyduğu hayranlıkla beslenir. Fitnat ise Talat'ta güvenli ve sevgi dolu bir gelecek hayali kurar. Bu fanteziler, onların gerçek hayatta ulaşamadıkları duygusal tatminleri imgesel düzende aradıklarını gösterir.

Lacan'ın simgesel düzeni, dil ve kültürel kodların bireylerin bilinç dışı dünyalarını nasıl şekillendirdiğiyle ilgilidir. Talat ve Fitnat'ın aşkı, dönemin sosyal ve kültürel normları tarafından şekillendirilir. Simgesel düzende, dil ve toplumsal kurallar, onların ilişkilerini ve kendilerini ifade etme biçimlerini belirler. Örneğin, Talat'ın Fitnat'a duyduğu aşkı ifade etme şekli ve Fitnat'ın bu aşka verdiği yanıt, dönemin toplumsal normları ve dilsel kodları tarafından belirlenir. Simgesel düzen, bireylerin sürekli bir eksiklik ve bu eksikliği doldurma arzusu içinde olduğu bir formdadır. Talat ve Fitnat'ın birbirlerine duydukları aşk, onların içsel eksikliklerini doldurma çabasıdır. Talat, Fitnat'ta eksik olan baba otoritesini ve annesinden aldığı sevgiyi bulmaya çalışır. Fitnat ise Talat'ta baba sevgisini ve güven duygusunu arar. Bu eksiklik ve arzu, onların ilişkilerinin temel dinamiğini oluşturur. Simgesel düzende ise, dil, kültürel normlar ve toplumsal yapıların onların kimliklerini ve ilişkilerini nasıl şekillendirdiği noktasında incelenir. Bu bulgular, romanın karakter dinamiklerini ve psikanalitik derinliğini ortaya koyarak esere farklı bir boyut kazandırır.

Lacan'ın aynasından görün(e)meyen çocuklar: Fitnat ve Talat

Metin Saliha Hanım'ın ve Arap kadın Ayşe'nin Talat'ın baş ağrısı ve sersemlik olarak tanımladığı fiziksel ve ruhsal değişimiyle başlar. Baba'nın(erkeğin) kaybının kadında yarattığı acziyet ve zayıflık, Saliha Hanım'ın da eksik olarak bütünü yakalayamadığını, onun da Talat gibi kendilik oluşumunu tamamlamadan simgeselin alanına geçtiğini düşündürür. Hayatını erkeğin merkezinde şekillendiren kadınlarda görülen saplantılı ve histerik tutumlar, kadınların zayıflıklarını kapatma mekanizması olarak annelik rolüyle (fallus sahibi olma)yaşamlarını beslemelerine neden olmuştur. Saliha Hanım, kocasının ölümünden sonra simgesel alanın yarasını elinde tutarak Talat'ın kültürün yarası içerisinde kendisine bir yer açamamasına neden olmuştur (Erkan, 2019: 1429). Başka'nın alanında yeni gösterenlerle kurulacak özdeşimle özne olmanın bağımsızlığına erişemeyen Talat, bu simgesel alanda anne'nin sözceleminden kendisini kurtaramamıştır. Metinde, "Benim Talat'ım", "uslu Talat'ım" gibi ifadelerle annenin simgesel alandaki hakimiyeti belirginleşirken, babanın yokluğu ve annenin arzusu tarafından sınırlanan Talat, simgeselin içinde "çocuk" olarak kalmıştır. Saliha Hanım'ın dişil tarafının simgesel alanın yeni sahibi olmasıyla yok oluşu, Baba'nın adını ve otoritesini dil aracılığıyla sürdürmesine neden olmuştur. Nitekim kendisine bahşedilen kutsal bir görevin ifasını gerçekleştirmekten duyduğu gururu "Hele bin kere hamdolsun, Talatçığım pederinin isteği üzere terbiye olundu" (Sami,1992: 13) sözleriyle dile getirir.

Lacan'da "Büyük Öteki" bireyin dil, kültür ve toplumsal yapı ile ilişkisini ifade eden merkezi bir kavramdır. Büyük Öteki, simgesel düzenin bir temsilcisi olarak bireyin arzularını, kimliğini ve sosyal ilişkilerini belirler. Büyük Öteki hem bireyin kendisini nasıl tanımladığını hem de toplumun bireyden

beklentilerini şekillendirir sembolik düzenin bir parçası olarak dil aracılığıyla kendini gösterir. Birey dil yoluyla Büyük Öteki ile etkileşime girer ve kendi kimliğini bu etkileşim üzerinden oluşturur. Bu süreçte bireyin bilinç dışı arzuları ve toplumsal normları arasında bir denge kurulur.

Lacan'a göre bireyin arzuları, Büyük Öteki tarafından şekillendirilir. Büyük Öteki, bireyin neyi arzulanması gerektiğini ve nasıl bir kimlik geliştirmesi gerektiğini belirleyen bir yapı olarak işlev görür. Birey, arzularını ifade ederken ve kimliğini oluştururken sürekli olarak Büyük Öteki ile diyalog hâlinindedir. Büyük Öteki'nin tahakkümünü kurduğu bir diğer alan toplumsal yapı ve yasalarıdır. Büyük Öteki, bu yönüyle toplumsal yasaların ve normların temsilcisidir. Birey toplumsal yapının bir parçası olarak bu yasalar ve normlara uyum içinde hareket etmek zorundadır. Dolayısıyla Büyük Öteki, toplumsal düzenin devamlılığını sağlar ve bireyin bu düzen içindeki yerini belirler. Birey, hayatı boyunca Büyük Öteki ile sürekli bir etkileşim içindedir. Bu etkileşim, bireyin kimliğini ve arzularını belirlerken aynı zamanda içsel çatışmalara da neden olabilir. Birey bir yandan Büyük Öteki'nin beklentilerini karşılamaya çalışırken, diğer yandan kendi özgün arzularını ve kimliğini ifade etmeye çalışır. Bu durum bireyin, toplumsal yapıya uyum sağlama ve kendi bireyselliğini koruma arasındaki dengeyi bulmaya çalışmasıyla sonuçlanır. Nitekim Saliha Hanım, Büyük Başka adında Talat'ın hayatında Osmanlı toplumunun geleneksel değerlerini temsil ederek oğluna karşı tavırları ve öğretileriyle dönemin sosyal ve ahlaki normlarını yansıtır. Bu durum Talat'ın toplumsal yapıya entegrasyonunda ve kimlik oluşumunda Saliha Hanım'ın Büyük Öteki rolü üstlendiğini gösterir. Annesinin sözleri ve eylemleriyle toplumun neyi onayladığını, neyi yasakladığını öğrenir ve kendi davranışlarını şekillendirmede yasa içinde kalmaya çalışır. Bu tespiti örnek olarak Dadı Ayşe Kadın'ın Talat'ı evlendirme önerisine Saliha Hanım'ın tepki vermesi gösterilebilir. Talat'ın Büyük Başka'nın gözünde taşıması gereken rolü, simgesel alanda yarattığı gerilim ve çatışmayı vurgulaması bu tespitin doğruluğunu güçlendirir. Nihayetinde Talat annesinin gözünde istediği gibi şekil verebileceği, iradesinin hükmü olmayan henüz 15-16 yaşlarında evliliğe hazır kabul edilmeyen bir çocuktur. Evlilik hususunda alınacak kararlara, "o benim bileceğim iş" diyen Saliha Hanım tarafından konulan ataerki normlarla karar verilir. Kültürün yasası içinde verilen terbiye ile şekillenen Talat için simgesel alanda gerçek baba ile karşılaşmama, annenin arzusu üzerinden görülen Talat'la kendi arzusu içinde kaybolan Talat arasında bir çatışma oluşmasına neden olacaktır.

Bu çatışmanın temel kaynaklarından biri, Talat ve Fitnat gibi karakterlerin bireysel kimliklerini ve bağımsızlıklarını kazanma sürecinde yaşayacakları dönüşümlerin ifade edilmesinde önemli bir rol oynayan erginleme mitidir. Bu mit, genellikle karakterlerin olgunlaşma sürecini, toplumsal normların ve kişisel kimliğin kazanılmasını içeren bir anlama sahiptir. Erginleme miti terimi, antropoloji ve sosyal bilimlerde kullanılan bir kavram olarak toplumların veya kültürlerin bireyler üzerindeki beklediği veya dayattığı belirli bir yaş veya davranışsal olgunluğa ulaşma beklentisini ifade eder. Erginleme miti kavramı, toplumların bireylerden belirli bir yaşa geldiklerinde belli bir düzeye ulaşmalarını beklemesiyle ilgilidir. Bu, fiziksel, duygusal, zihinsel veya toplumsal açıdan olgunluğa ulaşma beklentisi olabilir. Örneğin, bazı toplumlarda on sekiz yaşına gelindiğinde bir bireyin yetişkin olarak kabul edilmesi, belirli sorumlulukları üstlenmesi ve toplumun belirlediği normlara uygun davranması beklenir. Ancak bu beklentiler genellikle kültürel olarak belirlenmiş normlara dayanır ve her toplumda farklılık gösterebilir. Erginleme miti bazen bireyler üzerinde baskı oluşturabilir ve bu bireylerin belirli bir yaşa geldiklerinde belirli bir olgunluğa ulaşmaları gerektiği düşüncesini güçlendirebilir (Eliade, 2015: 13). Nitekim Talat her ne kadar metinde yer alan kişilerin gözünde erginleme miti yaşayacak kapasiteye sahip olmayan bir çocuktan ibaret olsa da arzularının "cumba" ve "pencere" üzerinden (ayna)uyanışıyla hazzın ötesine geçecek tarafta kendisini bekleyen yıkımla yüzleşecek cesarete sahip olur.

Talat, üç-dört seneden beri tütüne alışmış Lâleli yakınlarındaki bir tütüncünün müşterisi olmuştur. Bir gün kalemdeki görevine giderken Fitnat'ın üvey babası Hacıbaba'nın tütüncü dükkânına uğrayarak yoğun rağbet gören tütününü denemek ister. Hacıbaba, tütünü hazırlarken aşağı yukarı bakan Talat, dükkânın üstündeki cumbada, kafesin içinde güzel bir çehre (Fitnat'ı) görür. Gördüğü güzellik karşısında gözleri kamaşan Talat, bu görüntüye bir daha bakmak istese de terazinin gürültüsüyle gözlerini beri tarafa çeker. Tütünü alıp giderken son bir defa daha baktığı cumbada gördüğü şey, öncekinden daha güzel, daha önce görmediği bir güzelliştir (Sami,1992).

“Talat'ın Aşık Oluşu” bölümünde geçen bu hadiseyi, arzu, eksik ve aşk bağlamında Lacan'ın arzu grafiğinde yer alan kavramlar merkezinde Talat ve özne kurulumu etrafında değerlendirmek önemlidir. Öncelikle Lacan'da aşk eksikle yani simgesel düzenle ilişkilidir. Özne bütünlüğe kavuşamadığında kendiliğinde oluşan eksikliği kabul eder. “Sahip olmadığın bir şeyi onu senden istemeyen birisine vermek” olarak aşkı tanımlayan Lacan, öznenin kendinde olmayı vermek istemesini, eksik oluşunun kabullenildiğine sayar ki “özne eksik olmasaydı kendini tamamlayacak bir şeyin peşinden koşmaz; bu sebeple de âşık olamazdı.” diyerek aşkın eksikliğini, özne kurulumundaki kastrasyon ile açıklamıştır” (Fink, 2017: 80-85).

Talat'ın kendi eksikliğini kabul etmiş bir özne olarak bilinç dışının arzusuyla tanışması bu sahnede gerçekleşir. Cumba, ayna olarak Talat'ın imgesel düzende hapsolmuş bilinç dışı arzularını cumbada gördüğü yüzde (Fitnat'ta) görmesine neden olur. Cumbada gördüğü yüz kafesin içindedir. Dolayısıyla bilinç dışı özne, dile getiremediği bilinç dışı arzu nesnesinin kafes içinden Talat'a gösterilmesiyle hiçbir zaman ona hâkim olamayacağı duygusunu yaşar. Kafesin içinden küçük a nesnesi-objet petit a olarak görünen Fitnat, Talat'ın kendisindeki eksikliği tamamlayacak bir arzu nesnesi ya da Talat'ın onunla tam olmayı arzuladığı fakat hiçbir zaman bu tamlığa erişemeyeceği arzusunun itki gücüdür. Büyük Başka'nın varlığıyla kendilik kurulumunu gelişimsel bir yapı içerisinde tamamlayamayan Talat annesinin arzusunun imgesel dönemde babanın kaybından doğan yas içinde olmasından dolayı kendisini tamamlayacak arzu nesnesi olarak “Öteki”yi yani Fitnat'ı seçer. Cumba ya da Fitnat'ın çehresi burada Talat'ın aynası olurken onu “gerçek”e döndüren bir ses olarak “terazinin gürültüsü”, simgesel alanda yaşadığı arzudaki ayrışma ve yabancılaşmayı oluşturur. Hacıbaba, simgeselin içinde “terazi” metaforuyla yapılan yasa koyucu; kastrasyonu oluşturacak dilin ve yasanın sahibidir. Dolayısıyla Fitnat'ın eksikliğini yaşayacak olan Talat için Hacıbaba özne kurulumu önünde kötülük saçan bir engeldir.

Ali Bey'le birkaç ay süren bir evliliğin ardından Hacıbaba ile evlenen Zekiye Hanım'ın, bir süre sonra ölmesiyle Fitnat'ın bakımı sembolik/üvey baba tarafından üstlenilir. Beş yaşında mektebe başlayan Fitnat, sekiz yaşına kadar Hacıbaba tarafından mektebe gönderilir. Sonrasında ise eve kapatılır. Fitnat, sembolik baba (Hacıbaba) tarafından denetim ve baskı altına alınmış bir kız olmasına rağmen son derece yumuşak huylu ve incedikli bir tabiata sahiptir. On beş yaşında neredeyse Talat'la aynı yaşa ve ruhsal özelliklere sahip olan Fitnat, Talat'la ortak bir yazığa da sahiptir. Babasını çocuk yaşta kaybeden Talat gibi Fitnat da annesini bebek yaşta kaybederek imgesel alanda ona “bu sensin” diyecek Başka'nın varlığından yoksun kalmıştır. Fitnat'ın aynı anda imgesel ve simgesel alanlarda gösterenlerin varlığından yoksun oluşu, üvey baba olan Hacıbaba'nın yasaıyla pekişmiş, kendiliğini tamamlaması için hayatına girmesi beklenen insanların ihtimalini de ortadan kaldırmıştır. Dolayısıyla Hacıbaba'nın engeliyle şekillenen bu yoksunluk hali, Fitnat'ın “kendilik” oluşumunda bir gecikmeye neden olacaktır.

Hacıbaba, Fitnat'ı âdeta eve hapsederek evle karakter arasında (Fitnat-ev) bir bütünlük kurulmasını sağlar. Eşya ile benliği arasında bir aktarım yaşayan Fitnat için “eşya” zaman içinde kimliğini dokuyan

önemli bir unsur haline gelir. Dolayısıyla Fitnat'ın benliğinin uzantısı olarak mekânın psikolojik tarafı görülür. Benliğini evdeki eşyalara yansıtan "Fitnat, kendi dünyası içinde, kendi gergefiyle, kendi dikışıyle şöyle eğlenirdi ki onları bırakıp bir misafirle konuşmak, söz bulmakla kendini zorlamak kendisi için âdeta azap olacaktı" (Sami, 1992: 50) ifadeleri Fitnat'ın benliğini evdeki eşyalar üzerinden inşa ettiği ve bu eşyalar aracılığıyla kendi iç dünyasını ifade ettiği bir mekanizmayı yansıtır. Evdeki eşyalar, onun için bir tür güvenli liman ve duygusal bağlantı noktalarıdır. Bu bağlamda, evdeki eşyalar, onun psikolojik savunma mekanizmaları aracılığıyla duygusal istikrarını sağlamak için kullanılmaktadır. Dolayısıyla, dış dünyayla etkileşime geçmek veya dış dünya ile iletişim kurmak, onun için rahatsız edici ve hatta acı verici bir deneyim olabilir, çünkü bu, içsel dengeyi bozabilir ve duygusal güvenliği tehdit edebilir.

Görüldüğü gibi Fitnat, yalnızlığın içine hapsedilen ruhuyla Başka'nın alanında kendi varlığını harekete geçirmeyi bile zorlayıcı bir güç, benliğinin dengelerini oynatan bir rahatsızlık olarak görmektedir. Fitnat'ın olmasını istediği haliyle geçen yaşamında "eksik" parçasının varlığını bilmekten gelen huzur, pencereden sokağa ilişen gözlerine çarpan "parlak bir şey" karşısında altüst olur. Simgesel alanda "göz" imgesinin arzu ve uyanış sahnelerinde sıkça kullanılması, öznenin "öteki"ye dair kapılarını aralayanın görme değil "gözdeki bakış" olduğunu hatırlatır. Görmede, yani bakışta arzuyu, orada olmayanı ama olması isteneni oluşturur. Fitnat için "öteki" (Talat)nin bakışında ve arzusunda özne olmak, bundan sonra aklın kutsanmışlığını saf dışı ederek arzuyu merkeze almak demektir. Fitnat'ın aşk ve arzunun aynasında kendisiyle yüzleşmesi "oldum olası süt limanlık olan düşünce dalgasında bir telaş dalgasının peyda" olmasıyla gerçekleşir. Fitnat, "parlak bir şey" şeklinde nitelenen Talat üzerinden görünen kendi arzusunu bundan sonra kendi içine de yerleştirir. Şimdiye kadar "öteki"nin var olmayışını bir eksiklik olarak görmeyen Fitnat'ın tabiatında metamorfoz başlar. Parçalanmış özne olarak kendi bakışının seyrini Talat üzerinden kendine yönelten Fitnat, objet petit a'nın eksikliğini Talat üzerinden kurduğu arzunun bakışında deneyimler. Bu bakış; mananın örtüsünü -tabiatı altüst olmadan önce- ona huzur veren eşyanın üstüne çeker. Artık onun için gergef ve dikişin bir anlamı yoktur. Fitnat, bir köşeye çekilip zihnini dolduran kederle, arzunun görüldüğü mekân olan pencere (cumba)den sokağı gözleyerek Talat'ın hayalini kurar.

Metnin "Mülakat" bölümünde tebdilkiyafet içinde bunca zamandan beridir hasret gözüyle bakmakta olduğu cumba'nın içine girmenin hayaline kavuşacak Talat görülür. Şehzadebaşı'ndaki evlerindeki aynada büründüğü yeni bedene bakan Talat, Fitnat'la yaşayacağı buluşmanın sabırsızlığı ve kararsızlığı içinde aynanın karşısında iki saatini geçirir. Talat'ın, tebdilkiyafete bürünmesi ruhunda uyanan arzuyu ve niyeti örtmenin, gizlemenin beden üzerindeki dışa vurumudur. Simgesel alanda Hacıba'nın yaşatacağı kastrasyonun önüne geçerek babaya tabii olmayan Talat'ın bu tavrı, henüz imgeselin alanında oluşturamadığı bütünlük ve kendilik/kimlik endişesinden de kaynaklanabilir.

Fitnat'ın eve gelen nakış hocası Şerife Hanım'ı takip ederek ona ulaşmanın ancak Şerife Hanım'dan geçtiğini anlayan Talat için işler yolunda gitmiş, Şerife Hanım'ın evine ders almak için misafir gibi giden Talat'ın hiç beklenmedik bir sürprizle karşılaşarak Şerife Hanım'ın isteğiyle Hacıba'nın evine, Fitnat'a okuma derslerinde yardımcı olması için gelmesi münasip görülmüştür. Tebdilkiyafetin altında Ragibe Hanım adıyla Fitnat'la karşılaşan Talat'ın ilk buluşmasında, arzunun beden üzerindeki dokunuşlarıyla uyanışına tanık olunur. Metinden örnek olarak alınan aşağıdaki kesitlerde, Talat için arzu nesnesi olan Fitnat ile yaşanan bedensel temas, önceden baskılanmış arzunun veya bilinç dışı libidonun harekete geçtiğini gösterir. Talat'ın Fitnat ile olan yakınlığı, uzun süredir bastırılmış olan arzunun derin bir şekilde ortaya çıkışını temsil eder. "Ragibe Hanım ile el ele tutuşarak yan yana otururlar" ifadesiyle, Talat'ın Fitnat ile olan yakınlığının ve temasının betimlenmesi, arzunun somut bir ifadesi olarak sunulur. "Bu iki kızcağız dudak dudağa öpüştükten sonra Ragibe Hanım çarşafa, yemeniye bürünür"

ifadesiyle ise Fitnat'ın Ragibe Hanım'a gösterdiği öz güven, cesaret ve duygusal açıklık, önceki çekingenlik ve korkunun yok olduğunu ve arzusunun serbest bırakıldığını gösterir. Bu şekilde, bedensel temasın ardından yaşanan öpüşme sahnesi, Talat'ın ve Fitnat'ın arzu dolu ilişkisinin artık açıkça ifade edildiğini ve bastırılmış duyguların ortaya çıktığını gösterir:

“Ragibe Hanım ile el ele tutuşarak yan yana otururlar. İşte, bizim Talat bunca müddetten beri sayıkladığı sevgilisinin yanında oturmuş; eli, Fitnat'ın o pamuk gibi ellerinde kapanmış, Fitnat'ın o güzel sesi Talat'ın kulağına aksediyor! Fakat, Talat'ın o vakit ne hal aldığını tarif etmek doğrusu imkânın haricinde”.

“Bu iki kızcağız dudak dudağa öpüşükten sonra Ragibe Hanım çarşafa, yemeniye bürünür; bürünürken Fitnat Hanım'a nazikane birçok lakırdı söyler ve ondan daha bir kat tatlılarını iştir. Çünkü o önceki utangaçlık, korku iki tarafta dahi yok olmuştu. (Sami, 1992: 65).

Lacan için fantazmatik sahne, “bölünmüş özneyi ve öznenin arzularını öteki'ye karşı konumlandırmaktır” (Sharpe ve Turner, 2020). Lacan fantezi kavramını Freud'dan farklı olarak teorisinin de temelini oluşturan arzu ile ilişkilendirir. Lacan'ın imgesel düzeninde pşisenin Büyük Başka a olan annenin alanında arzuladığı parçadan bütün haline geçme arzusu, bilinç dışı özneyi annenin bakışının yoksunluğundan doğan objet petit a'nın arayışını öteki'nde bulmaya iter. Lacan'ın teorisinde, çocuğun gelişiminin erken aşamalarında, annenin yani Büyük Başka'nın alanında bulunan ve çocuğun arzusuyla ilişkilendirilen bir parçaya olan özlem belirgin bir rol oynar. Ancak bu parça, çocuğun tam olarak kavrayamadığı veya elde edemediği bir şeydir. Bu nedenle, bilinç dışı özne, eksiklik hissinden kaynaklanan bir tatminsizlik duygusuyla bu parçayı arar. Lacan'ın bu eksik parçayı “objet petit a” olarak adlandırdığı ve bu nesnenin annenin bakışının yoksunluğundan kaynaklandığını, çocuğun bu eksikliği telafi etmek ve tamamlanmak için “öteki”nde, yani dışarıda, anneden ayrı bir yerde bu nesneyi aramaya yöneleceği çalışmanın giriş kısmında belirtilmişti (Fink, 2019: 111).

Dolayısıyla küçük a nesnesi arzuyu harekete geçiren kaygının da nedeni olarak belirir. Özne, belirli bir nesneye sahip olamayan küçük a nesnelerini imgesel alanda oluşan boşluklarla doldurmaya çalışır. Yaşamın içinde arzudan doğan fanteziyi sınırsız bir arayış içinde geçiren özne, kimi zaman hazzın diğer tarafındaki alana geçerek kendini yıkıma uğratabilir. Metinde Talat'ın arzusu Fitnat'ın elleri ve dudakları üzerinden harekete geçerek Talat'ın jousancedaki acıdaki zevki deneyimlediği söylenebilir. Fransızca'da “zevk” veya “haz” anlamına gelen jousissance, Lacan'ın kullanımıyla, haz ilkesinin ötesine geçen ve aşırı haz anlamına gelen bir kavramdır. Jousissance, genellikle bir tür rahatsızlık veya acı ile ilişkilidir; çünkü haz ilkesinin sınırlarını aşarak insan deneyiminin özün olan Gerçek (le Réel) ile karşılaşmayı içerir, kavram aynı zamanda Lacan'ın psikanalizinde insan arzusu ve pşisenin yapıları hakkında derin bir anlayış sunar. Lacan bu kavramı daha iyi açıklamak için Ödipal kompleks ve sembolik düzenin işleyişi gibi temel psikanalitik kavramlarla bağlantılandırır. Ayrıca, jousissance'ın yasa ve dil ile olan ilişkisi, bireyin toplumsal ve kültürel düzenle etkileşimini de aydınlatır (Clero:2011,67-68).

Fitnat'a dokunuşun sahte kadın kimliği olan Ragibe üzerinden yaşattığı vicdan ve pişmanlık, Talat'ın eril kimliği üzerinden de zevkin deneyimlenmesinin yaşattığı hazzı beraberinde getirir. Dolayısıyla dişil fantezi nesnesi olan Fitnat'a bedeninin varlığına temas ya da bu dokunsallıktan mahrumiyet, varlık ve yokluk ekseninde eşit derecede Talat'a tatminsizlik yaşatır. Böylece Talat yaşanan hazzın içindeki haz ve günahı jousissance üzerinden deneyimlemiş olur.

Freud'un yas tutan ve melankolik kahramanları

Bu bölümünde Freud'un yas ve melankoli çalışmasındaki kavramlardan hareketle metnin kahramanları Saliha Hanım, Rifat Bey, Ali Bey, Talat ve Fitnat üzerinden yas ve melankoli süreçlerinin kahramanlar üzerindeki etkilerini tartışılacaktır.

Yas kavramını ilk kez *Mourning and Melancholia* adlı eserinde (Freud: 2019) tanımlayan Freud, yas sürecini "sevilen nesnenin kaybı sonucu ortaya çıkan tepkiler bütünü olarak tanımlar" (Uslu ve Berksun, 1967: 1). Yas ve melankolinin benzerliklerinin yalnızca kişilerin süreç içerisinde gösterdikleri eylemlerde görülmediğini belirten Freud, her iki kavramın da çıkış noktasının aynılığına dikkat çeker. Sevilen nesnenin kaybı ile öznedeki doğan olumsuzluklar öznenin yas ve melankoli üzerinden dünyaya ve yaşama olan algısını değiştirir. Yas içinde olan özne için artık dünya boş ve fakir olmuştur. Dünya yas çeken kişi için içi kof bir kabuğun içinde yaşanan karanlıktan ibarettir. Dış dünyanın gerçekliğini oluşturan nesnelere, öznedeki hiçbir karşılığı yoktur. Öznenin libidinal geri çekilmesi dünyaya tutunmasına engel olarak libidinal enerjisini verecek yeni arzu nesnelere bulma arayışını da ketler. Freud'un "ego ketlenmesi" dediği bu durumun en güçlü örneği metinde Ali Bey üzerinde görülür (Freud: 1917: 1-2).

Üsküdar Toptaşı'nda büyük bir konak sahibi olan Ali Bey, efendiliğin gölgesi altında son derece müreffeh bir yaşama sahiptir. Ali Bey, yirmi dört-yirmi beş yaşlarında fakir bir aileden olmakla beraber son derece akıllı ve güzel bir kadın olan Zekiye Hanım'la evlenir. Ancak Zekiye Hanım'la birkaç ay evli kaldıktan sonra Ali Bey nedeni metinde açıkça dile getirilmeyen basit bir gerekçeyle Zekiye Hanım'a darılarak onu boşar. Zekiye Hanım, bu durum karşısında çaresizce kahrolarak yanındaki cariyesiyle birlikte İstanbul'a, ihtiyar anasının yanına döner. Metnin "Pişmanlık" (Nedamet) bölümünde Ali Bey, haksızlığını anlayarak derin pişmanlık yaşar ve Zekiye Hanım'ın evine yaşlı bir kadın göndererek kendisinden af diler. Ancak "Sonsuz Ayrılık" (Firak-ı Ayrılık) bölümünde işlendiği üzere Zekiye Hanım'ın annesinin sert tepkisiyle karşılaşarak sonsuz bir ayrılığın içine düşer. Zekiye Hanım'ın annesi burada aşkın galip geleceği korkusundan kızının Ali Bey'e dönme ihtimali üzerine Ali Bey'in pişmanlığını kızıyla paylaşmaz ve bu vesileyle metne yas ve melankoli kavramları üzerinden yeni bir psikanalitik cephe eklenmiş olur.

Ali Bey, aldığı cevabın sonrasında melankolizmin ruhsal olarak özneye yaşattığı ego kaybını yaşar. Melankoli, bir kişinin ruhsal durumunda derin bir üzüntü, hüznün ve umutsuzluk hissi yaratabilir. Bu durum, ego kaybıyla ilişkilendirilebilir çünkü kişi kendini değersiz, yetersiz veya mutsuz hissedebilir. Bireyin benlik algısını zayıflatabilir ve kendine olan güvenini azaltabilir. Bu durumda, kişi kendini anlamlandıramaz, hayattan zevk alamaz ve genellikle içe dönük bir hal alır. Bu duygusal durum, kişinin kimliğine ve öz güvenine zarar verebilir, bu da ego kaybına benzer bir deneyim yaratabilir (Özkan ve Baltacı, 2020: 324-325).

Sevilen nesne olan Zekiye Hanım'ın Ali Bey'in hayatından yitişi, onda derin bir keyifsizlik ve acıya meyyal bir ruh oluşturur. Sevme becerisini yitiren Ali Bey, kendisini konağın içine hapsederek dış dünyaya kapatır. Ruhsal olarak derin bir çöküş yaşayan Ali Bey, yaşadığı kederi taze tutarak benlik saygısında ve öz güveninde zayıflıkların belirmesine neden olur. Kendi ömrünü hiçe sayarak günlerini eziyet içinde, konağında yalnızlık hâlinde geçiren Ali Bey'in bu durumu Zekiye Hanım'ın kendisinden vazgeçişinin de göstergesi olan evlilik duyumuyla daha da artar. Öznenin kendiliği ile olan ilişkisindeki çöküş halini yansıtan melankoli, aradan geçen zaman içinde Zekiye Hanım'ın ölüm haberiyle "yas"la birleşir. Artık Ali Bey için uzun yıllar, kahr ve vicdan azabı içinde geçecek günler başlamıştır.

Zekiye Hanım'ı terk etmesiyle başlayan felaket zinciri, ardından sevilen nesne olan Zekiye Hanım'ın

kaybıyla birleşerek Ali Bey'in ağır bir yas süreci içine girmesine neden olur. Benliğindeki ve ruhundaki zayıflama kendine yönelttiği suçlama ve kötülemeyle birleşmiş, kaybedilen sevgi nesnesinin yerine ikame edecek yeni bir kadın arayışına girmesinin önündeki arzuya kendini kapatmıştır. Ali Bey, karısını bir dakika bile unutamayarak onun varlığını devam ettirecek nesnelere arzusunu kapatmış, Freud'un önemli bir kavramı olan "ego ketlenmesini" yaşamıştır (Freud, 1917/1919, akt. Demir Hekimoğlu, 2022: 26-27). Metinden alınan aşağıdaki bölümlerde Ali Bey'in "ego ketlenmesi" yaşadığına dair belirgin davranışları veya düşünceleri vurgulanmıştır:

"Ali Bey pek çok keder etti. Adi ömründen meyas oldu. Odasında kapanarak birkaç gün hiç çıkmadı. Bir düziye ağıyor idi. On beş aydan sonra haremının evlendiğini haber aldı. Kederi iki kat oldu. Daha bir sene sonra zavallı kadının -belki kahrından- öldüğünü duydu. Kederi daha o kadar arttı. Vicdanı heyecana geldi. İşte o vakitten beri on beş on altı sene geçmiş idi. Lakin Ali Bey bir dakika karısını unutmadı. Çok defa görürler idi ki odasında kapanarak karısından kendisine yadigâr kalmış bazı eşyayı çıkarır ve önüne koyarak saatler ile ağlar idi" (Sami, 1992: 81).

"Ah! Bundan sonra ben karı sevmek!.. Başkasını sevmek! Benim sebebimden zavallı on beş senedir ki gençliğini bırakıp toprak altına girdi toprak altında yatsın da ben başkasını seveyim! Yok yok. Bana rahat haram olsun! Bana düğün yakışmaz. Benim matem tutacak. Ağlayacak vaktimdir. Diyerek elini gözlerinin önüne koyarak düşünmeye dalar" (83).

"Ah onunla yaşadığım ömür! Şimdi bana cihan zindandır. Ben şimdiki ömrü istemem ama kendime kıyamıyorum" (82).

Ali Bey'in kendini cezalandırma konusundaki kararlılığını, yeni bir sevgi nesnesi arayışı ekseninde evindeki cariyelerden birine nakış dersi vermek için gelen Şerife Hanım'a verdiği cevaplarda görülür. Ali Bey, Şerife Hanım'ın kendisini evlendirme konusundaki ısrarına karşılık kaybedilmiş sevgi nesnesine (Zekiye Hanım'a) olan bağlılığına direnç gösterir. Freud bu durumu öznenin (Ali Bey) sevgi nesnesine olan libidinal yatırımı çekmemek için gösterdiği direnç ile açıklar.

Ali Bey'in Şerife Hanım'ın ısrarı karşısında çizdiği net olumsuz tavır Şerife Hanım'ın kendisi için düşündüğü yeni sevgi nesnesini tarifleriyle yerle bir olur:

"Sana dür-danesi gibi bir kız bulmuşum. Gayetle güzel. Gayetle ırzlı namuslu. Her şey elinden gelir. Nakışın pekâlâsını bilir. Hatta okumak yazmak bile öğrenmiş...Şerife Kadın ise şu söylediği kızın evsafını ve birer birer cümle azasını tarif eylemeye devam ediyor idi. Ali Bey bu evsafın hepsini işittiği gibi yüreğine bir telaş kanına fevkalade bir hareket arz olur. Kendi kendine: Hepsini o merhumenin evsafı!... Acaba o olmasın?... Belki ölmemiş!" (Sami, 83).

Sevilen nesne kaybının sonrasında Ali Bey'in bu buhrandan çıkması için ona kılavuzluk eden Şerife Hanım, Ali Bey'in ketlenen egosunu özgürleştiren kurucu güç kaynağıdır. Ali bey onun sayesinde kateksis⁴ harcıyarak şimdiye kadar kaybedilen sevgi nesnesi olan Zekiye Hanım'a olan libidinal yatırımlarını parça parça onun üzerinden çeker. Freud bu durumun özne için oldukça acı veren bir süreç olduğunu belirtir ancak yas aşaması tamamlandığında Ali Bey'in Zekiye Hanım'ın ayrılığı ve ölümüyle olan ketlenmeyi Fitnat'la özgürleştirerek libidinal enerjiyi eski döngüsüne kazandıracağına şahit olunur (Freud, 1917/1919, akt. Demir Hekimoğlu, 2022: 27).

Yapı olarak otuz sekiz bölümden oluşan *Taaşuk-ı Talat ve Fitnat* tematik olarak sarmal bölümlerin oluşturduğu bir metindir. Metnin genel kurgusuna bakıldığında temelde üç cephede oluşan farklı aşkların ikbale eremeyen trajedileri, kaderin geçmiş kuşakların etkisiyle nükseden formu içinde görülür. Metinde, Şark'ın acizyetinin ya da aşkınsala sığınan korunaklı alanının kader üzerinden bina edilmesi

⁴ Kateksis, Freud'un psikanalitik teorisinde kullanılan bir terimdir ve bir enerji veya libido yatırımını ifade eder. Kateksis bir kişinin enerji, düşünce veya duygularını bir nesneye, fikre veya kişiye yönlendirmesi anlamına gelir. Bu terim, ruhsal enerjinin belirli nesnelere veya hedeflere bağlanma sürecini tanımlar.

Saliha Hanım-Rifat Bey, Zekiye Hanım-Ali Bey, Talat-Fitnat üzerinden anlatılan sergüzeştlerin arasında benzer tespitler yapılmasına da imkân sağlar.

Günümüz psikanaliz literatüründe melankoli, sadece bireysel bir ruh hali olarak değil, aynı zamanda ilişkisel dinamiklerin karmaşıklığını da yansıtan bir kavram olarak önem kazanmaktadır. Çalışmanın amaçlarından biri melankolizmin bireysel deneyimlerden ziyade ilişkisel bağlamlarda nasıl ortaya çıktığını incelemektir. Bu bağlamda, Salih Hanım ve Rifat Bey'in ilişkisi, melankolizmin anlaşılmasında önemli bir pencere sunmaktadır.

Saliha Hanım ve Rifat Bey'in çocuk yaşta okulda başlayan aşklarının anlatıldığı bölümlerde Saliha Hanım'ı imgesel alanda tamamlamaya çalışan anne, onun isteklerine makul ölçülerde cevap vermeye çalışsa da simgeselin alanında baba ve hükmü altında bir ayrışma ve yabancılaşmanın yaşandığı görülür. Belli bir yaşa kadar okula gönderilen Saliha Hanım, babanın varlık alanına geçerek ilk olarak okuldan alınarak feraceye girer ve tutkulu aşkı Rifat'tan ayrı düşer. Birbirleriyle olan muhabbetlerini bir süre Rifat Bey'lerin evinde cariye olan Gülizar'ın taşınacılığını yaptığı mektuplar üzerinden devam ettiren âşıklar, uzun süre birbirlerinden ayrı düşerek mektuplaşır. Saliha Hanım'ın mal mülk sahibi, zengin ve soylu bir beyefendi olarak tanımlanan Ahmed Bey'le evlendirilmek istenmesiyle sevilen nesneyi yitirme ihtimalinden doğan bir melankolizm hem Saliha hem de Rifat Bey üzerinden verilir. Nitekim Saliha Hanım Rifat Bey'le ayrı düştükten sonra histerik bir içe kapanma yaşayarak simgesel alanda baba ile yaşadığı her çatışmadan sürekli ağlayan, tedirgin ve kaygı dolu bir ruhla çıkar. Rifat Bey de Saliha Hanım'dan farksız sevgi nesnesini kaybetme ihtimaline karşı doğacak yası yaşamayı reddederek ölümü arzulamış, kavuşamamanın getireceği yıkıcı ihtimale karşı Saliha Hanım'la "sözleşme" yapmıştır.

Melankolizmin öznenin kendiliği ile ilgili olması, oluşacak kaybın ardından egonun yaşam arzusunu yitirmesine neden olur. Nesne kaybı aynı zamanda egonun da kaybı olur. Boş ve anlamsız olan hayattan ziyade benin kendisidir (Özmen, 2013). Bu nedenle melankolik öznedeki yukarıda belirtildiği gibi kendini cezalandırma ve değersizleştirme arzulanan bir duygu olarak belirir.

"Lakin... Eyvah... Eyvah!... Bu ümit bitti! Bu ümit daha yok!... Annen, baban... Ah... O zalimler!... Bizi birleştirmek istemiyorlar imiş!... Seni nişanlamışlar imiş!... Bir zengine, bir bilmem kime verecekler imiş! Evlendirecek kızları yok imiş artık! Ah bi-çare Rifat!... Ah!... Zavallı Saliha!... Ah!.. Ne yapalım?... Esiriz! Kendimize malik değiliz, lakin hayatımıza, mematımıza maligiz!... Kendimizi sahrâ-yı ademe atabiliriz... Orada hür yaşayabiliriz... Bu dünyada hürriyet yok imiş!... Dünyanın en ziyade hürleri esir imişler!... Hemen bu dünyadan kurtulalım!..Saliham, benim hançer önümde duruyor. Ahitnamemiz ve senin gönderdiğin mektuplar koynumda duruyor ki onlar dahi kan ile boyansınlar!... Gözyaşlarımız üzerlerine düşmüş. Kanımız da üzerlerine dökülsün!... Saliham! Senden bu mektubun cevabını bekliyorum. Bir daha o güzel elinle yazılmış yazıyı göreyim!... de sonra kendimi telef edeyim!... Sen de.... Saliham! Sen de!... Bildiğin.... İstedğin gibi yap...Ah felek! Ah.... Bu sözü bana nasıl söyletirsın? Ah bu vücutlarımız toprak altına girecek!... Dökülecek, çürüyecek!!!! Eyvah, Eyvah!... Senin o nazenin vücudun o gül gibi yüzün çürüyecek! .... Bir daha göremeyeceğim! ... Lakin yok yok... Yanlış söyledim.... O mezarda çürüyecek şey etinden, kemiğinden ibaret bir şey. Sevişen ruhlarımızdır. Evet ruhlarımızdır ki bu cisim kafesinden kurtuldukları gibi görülecekler..." (Sami, 36).

Metinden alınan bu bölümlerde, yastan farklı olarak öznelde görülen benlik algısındaki değişme, egonun yoksullaşarak kendisiyle olan ilişkisinde bir kopuşun meydana geldiğini düşündürür. Ali Bey'in önünde duran hançer, mektupların kanla boyanacak olması, kavuşamama arzusunun yanı başında bulunan "kendini telef etme isteği", "kendine malik olamama" melankolik öznenin benliğinde yaşanan fakirleşmelerin göstergeleridir. Nihayetinde bu dünyadan kurtularak yokluk çölüne atılmaya ant içen sadece Rifat değildir. Saliha da Rifat gibi kendini telef etme konusunda kararlıdır, ruhlarının "bu iri kafesten" kurtulduktan sonra buluşacağına inandıkları genç âşıklar için yaşadıkları dünya anlamını

yitirmiştir. Arzularını tutsak eden bu iri kafesin içinde şiddeti açığa çıkaran intihar, Saliha Hanım ve Rifat Bey için arzuyu, ölümün getireceği özgürlük alanında arama arayışıdır. Burada dikkat çeken bir nokta Saliha Hanım'ın Rifat'a karşı hislerinin belirmeye başladığı ilk andan itibaren babasının hislerini duyma ihtimaline karşı geliştirdiği korku ve utanma halidir. Saliha Hanım da annesi gibi simgeselin alanında bastırıldığı dürtüleriyle kastrasyon yaşamamak adına toplumsal uyum içinde yaşar. Ancak Saliha Hanım'ın babasına karşı Rifat Bey'e duyduğu arzudan aldığı güç simgeselin yasasına dışıl bir karşı koyuştur. Saliha Hanım ve babasının arzusu içinde oluşan polarizasyon simgeselin kadını bastıran kudretinin içindeki ölüm cezasını da ortaya çıkarır. Saliha Hanım'ın "Baba A!... yok yok...Olmaz, imkânı yok. Olur şey mi ya? Çocuk iyi, filvaki iyi. Pek güzel çocuk, ama ne yapayım o pederi var.... Hiç öyle adamın evine kız verilir mi? Kızımı öyle bir eve vermekten ise öldürmek daha iyidir..." (Sami, 33) ifadeleri, kızımı kendi istemediği bir adama vermektense öldürmenin daha iyi olduğunu düşünen baba, süperegonun metindeki temsilidir. Simgeselin içindeki baskın güç sahibi baba, aşırılığa kaçan bir tutum içinde metnin içinde ahlaki ve yargılayıcı bir yasa oluşturur.

Doğduğu andan itibaren haz ilkesi içinde kendi varoluşunun uyanışını gerçekleştiren insan, gelişimini tamamladıkça süperogonun alanından kendisine yöneltilen "dizginlemeyi" belli kavram ve değerler etrafından öğrenerek kendini sosyal açıdan ideal ve uygun olan davranışlara yöneltir. Aksi takdirde süperegonun frenleyici, yasaklayıcı alanından çıkarak ceza ile tanışır. Çocukluk döneminde yaşanan korku ve utanç duygularının psikolojik temelleri, Freud'un psikanalitik kuramındaki süperego kavramıyla ilişkilendirilebilir. Süperego, bireyin içsel denetimlerini ve toplumsal normlara uyumu sağlayan yapısal bir bileşendir. Bu kavram, çocukluk döneminde bireyin öğrenme süreçleriyle gelişir ve içselleştirilen toplumsal kuralları, vicdanı ve ideal beni temsil eder. Dolayısıyla, süperegonun katı yapısı, çocukluk döneminde korku ve utanç gibi duyguların oluşumunu etkileyebilir. Henüz çocuk denecek bir yaşta olan Saliha Hanım bu yaşa kadar, süperego(baba)tarafından kendisine ne yapılması gerektiği söylenerek bu zaruretlere tabi olmuş, halkın ve kültürün yasasından çıkamamıştır. (Okuldan alınması, feraceye girmesi). Dolayısıyla Rifat Bey'in Saliha Hanım'ın karşısına çıkana kadar devrede olan ahlakın efendisi olan bu güç, Saliha Hanım ve babası arasında yaşanan "düello" ile etkisini yitirir. Zira Saliha Hanım'ın simgesel düzenle ilişkili bir kavram olan "ego idealini" tam içselleştiremediğine şahit olunur. Özne kendi egosunu, ideal olarak gördüğü ona en yakın kişiler olan anne ve babasıyla örtüştürerek bir özdeşleşmeye gittiği bu süreçte Saliha Hanım'ın ne imgeselde annesiyle ne de simgeselde iki alanın etkileşiminden doğan göstergelerle özdeşim kurduğu söylenebilir (Can, 2022: 80-84).

Metinde kavuşamama ihtimalinin yıkıcılığı altında kalan diğer kahramanlar Talat ve Fitnat'tır. Saliha Hanım'ın karşısına çıkan süperegonun Fitnat'ın dünyasında karşısına çıkan hali Hacıbabadır. Annesinin kaderinin trajedisini arzu nesnesinin kaybı ekseninde yaşayacak Fitnat da Ali Bey'le yapacağı evlilik karşısında ikame anne olarak Fitnat'ın hayatında yer bulan Emine Hanım'a yaşadığı acziyeti ölümle sonlandıracağını söyler. Hacıbabanın bu evliliği gerçekleştirmesi durumunda canına kıyarak kendisini telef edeceğini söyleyen Fitnat, süperegonun kafesinde zaptedilmeye çalışılır. Fitnat için ikame kötü baba olan Hacıbabanın yasasını tanımamanın tek yolu ölümdür. Durumu Ragibe kılığına girmiş Talat Bey'le paylaşan Fitnat, arzu nesnesine kavuşamayacağı takdirde, kendine çizdiği ölüm yolunda yalnız olmayacağını Talat'ın hissiyatının benzerliğiyle öğrenir ve ardından "Fitnat'ım! Siz yeter ağladığınız artık. Şimdi benim ağlayacağım vakittir. Bu hususta asıl ağlamak benim hakkımdır. Ah! Felek bana bu kadar nimet gösterdikten sonra nasıl birdenbire mahrum etmek istiyor!... Ah!... Beni senin ayağına kadar soktuktan sonra şimdi nasıl ayırmaya kail olur!... Ben senden ayrı nasıl yaşayabilirim!... Meğerki toprak altında mahpus olayım! ..." şeklindeki hislerini ifade eder.

"Fitnat'ım! Senin ayağındayım... İster isen affet. İster isen kendi elinle beni öldür... Öldür...Beni bu

cihandan kurtar.... Sana olan aşkımanın ifratı beni böyle desiselere kaçmaya mecbur eyledi.... Maksadım görüşmek idi.... Lakin yine suçlu benim..." (Sami, 93).

"Ah! Ben her şeyi unutacağım!... Dünyayı unutacağım!... Dünya beni unuttak! ... Lakin siz beni unutmak istemez iseniz mezarımı arayın, bulun. Gâh gâh ziyaretime gelin. Birer Fatıha ile ruhumu ihya edin.... Size feda olduğumu hatırlınıza getirin. Lakin müteessir olmayın, ağlamayın! ..." (96).

"Kızım. Yapma. Allah aşkına yapma! İnsaf! Baksana hâline. Nasıl sarardın! Nasıl zayıfladın! Nerede o gül gibi yanakların?... Yazık sana!... Ah! Valideciğim!... Benden ümidi kesin artık.... Öleceğim.... Öleceğim.... Kan tükürüyorum... Verem oldum..." (99).

Melankolik bir duygu durumunun içinden Fitnat ve Talat'ın gerçekliğe karşı yaşadıkları çatışma egonun tatminsiz şekilde yarım kalacak olmasına karşı duydukları hayal kırıklığından kaynaklanmaktadır. Sevilen nesneden libidoyu çekememek ve arzu nesnesiyle özdeşleme dürtüsü, objeye tüm bağlarımızla, olabildiğince bağlı olma hâlinde duyulan hazdan vazgeçememe itkisi ve sevgi nesnesinin kaybı sonrasında gelişecek ego kaybının tamir edilemezliği, yaşanan hayal kırıklığının öznedeki gerekçeleri olarak sayılabilir. Fitnat ve Talat'ın yaşadığı duygusal çatışma, melankolik bir duygu durumunun içinden doğar. Bu durum, ego tarafından tatmin edilmemişlik hissinin derinliklerinden kaynaklanır. Fitnat'ın "Beni bu cihandan kurtar" diyerek yaşadığı isteksizlik, ego ile arzuları arasındaki çatışmayı açıkça yansıtır. Yine ölüm arzusunun dile getirilerek, "Kızım. Yapma. Allah aşkına yapma!" diyerek yaşanan çaresizlik ve üzüntü, sevgi nesnesinin kaybının getirdiği melankoliyi gösterir. Bu duygusal çöküş, libidonun sevilen nesneye yönlenebilmesi ve özdeşleme dürtüsünün boşa çıkmasıyla da ilişkilendirilebilir. Ölüm korkusuyla, "Öleceğim... Kan tükürüyorum... Verem oldum..." şeklindeki ifadeler, ego kaybının acısını ve tamir edilemezliğini vurgular. Tüm bu örnekler, sevgi nesnesinin kaybının getirdiği hayal kırıklığı ve ego kaybının derin izlerini açıkça göstermektedir.

Derin ve acılı bir yeis hali içinde, melankolik öznel olarak kaybı yaşayacak olan Talat ve Fitnat, tahribata uğrayan egoları ile erir. Süperegonun galebe gelmesi egonun erimesine ve tükenmişlik içinde yok olmasına neden olur. Ego, artık "tükenmişliğin" farkına vardığında tüketerek beslendiği şeyi, yani vücudunu yok eder. Bu yok etme/olma arzusunun Fitnat ve Talat tarafından paylaşılan ortak bir yazgı hâlinde nükseden trajik sonuna metnin son bölümünde tanıklık edilir. "Facia" olarak nitelenen metnin sonu Fitnat, Talat ve Ali Bey'in de sonu olur.

Melankoli ile yas arasındaki korelasyonunun ilişkiselliği içinde her ikisinin de çıkış noktası ve yaşanma halinin benzerlikleri aynı olsa da yasin patolojik bir hastalık olarak kabul edilmediğinin önemli bir gerçeklik olduğu bilinir. Melankolinin ayırt edici ruhsal özelliklerinin içindeki kendini cezalandırma arzusunun Fitnat merkezinde ele almak öz saygıdaki derin tahribatin varlığına işaret eder. Nitekim Fitnat, Ali Bey'in ego ketlenmesinden kurtularak kendisiyle yaptığı evlilik karşısında Talat'la olan dünyasını ve egosunu kaybetmiş, kendini cezalandırmanın eşiği olan intihara doğru sürüklenmiştir. Ali Bey'in libidinal yatırımını Fitnat üzerine verme arzusu, Fitnat'ın konaktaki odada "heykel gibi donmuş" ruhu ve bedeniyle hüsrana uğrar. Ali Bey'in cinsel arzuyu gerçekleştirme eğiliminin ilk dokunuşlarından kendini çeken Fitnat, konağın cariyelerinden Serfiraz ile Talat' a göndereceği mektupta kendini cezalandırmaya neden olacak günaha iştirak etmediğini yazar:

"Bana Ali Bey'in haremî derler! ... 'Gelin' çağırırlar!... Ah!... Bu tabirlere bu isimlere ne kadar gönlüm sıkılıyor!... Ne kadar fena tesir ediyor!... Ben gelin değilim. Elhamdülillah kızım. Kızım ve kız öleceğim.... Ben onun haremî değilim. Onun yüzünü bile görmemişim. Odama gelir. Lakin o odamda durdukça bana kâbus mu diyeyim... sara mı diyeyim... öyle bir hâl gelir. Hiçbir vakit gözlerimi kaldırıp yüzüne bakmamışım. Lakin o da ağlıyor. Hem odamda iken hem odasına gittikten sonra daima ağlıyor diyorlar!" (Sami, 119).

Talat ve Fitnat'ın yaşadığı aşkın, melankolizmin gölgesinde artan karanlığa gömülmesi metnin ölüm

motivasyonunda belirleyici bir rol oynar. Arzu nesnesinden ayrı kalış ve ona yeniden ulaşamayacak olmanın metinde yarattığı düşüş, Fitnat'ın Hacıbaba'nın evinde solan benliğinin Ali Bey'in konağında yerini ölüme bırakmasıyla sonlanır. Nitekim Hacıbaba ve Ali Bey Fitnat için simgeselin alanındaki amprik ve sembolik baba'lardır⁵. Zekiye Hanım'ın kendisinden sakladığı gebelikten ötürü babalığı gerçek anlamda tecrübe edemeyen Ali Bey için babalık, dram hâlinde ileri geçemez. Bu yönüyle Ali Bey Fitnat için enestinin eşliğinde duran gerçek baba simgesinden çok babalık içgüdüleriyle hareket edemeyecek kadar Fitnat'a arzu duyan amprik baba olarak metinde ele alınabilir. Hacıbaba da Ali Bey gibi Fitnat'ın katlini gerçekleştiren sembolik ve ikame babadır. Dolayısıyla "baba'nın adı", Fitnat'ı melankolizmde yaşanan ego kaybına sürükleyip kötülük saçan birer "öteki" olur.

Fitnat'ın intiharından sonra Talat'ın da Ragibe kimliğiyle Fitnat'ın yanı başında can verdiğini ardından muskanın gizeminin ortaya çıkmasıyla Ali Bey'in patolojik bir özne olarak yası kabul etmeyerek melankolizmin içinde saplanıp öldüğü görülür. Fitnat'ın intiharı karşısında egonun kendi kendini imha etmeyi kabul edebildiği gerçeğiyle yüzleşen Talat, gerçek bir nesne kaybının, ölümlerle gerçekleşen sonuna şahitlik etmiştir. Burada dikkat çeken husus, Fitnat'ın cansız bedeni yanına düşen Talat'ın bedenindeki kadın kılığıdır. Talat ölüm anında bile Ragibe kılığında simgeselin kastrasyonuna tabiyken Fitnat simgesele kafa tutarak kendini ve babayı (Hacıbaba)öldürmeyi göze almıştır. Dolayısıyla Talat, haz ilkesinin öteki alanındaki ölüm dürtüsüne gerçeğe bakışını çevirerek geçmiştir. Ali Bey ise, Fitnat'ın kızı olduğunu muskadan çıkan sırla öğrenmiş, kızının kaybı sonrasında yaşaması gereken yası reddetmiştir. Ali Bey'in sevilen nesnenin(kızı)kayıbı sonrasında verdiği tepkiler yasin doğasına aykırı niteliktedir. Yasin gelişimsel bir süreç olarak kabul edilen doğasının Ali Bey'de karşılık bulamadığını, gerçekliğin inkârı ve reddi olarak ölüm algısının değiştiği görülür. Kızının cenaze törenini düğün törenine çeviren Ali Bey'de görülen değişim, sevilen nesne kaybının ardından yeniden ona tutunabilmek için sanrısız piskozlar gören öznenin güçlü bir inkâr haline giriştiğinin göstergesidir (Freud, 1917/1919, akt. Demir Hekimoğlu, 2022: 26-27). Ali Bey'in sevilen nesne kaybının ardından yaşadığı inkâr halini ve gerçekliği reddetme eğilimini gösteren değişimi, kızının cenaze törenini düğün törenine dönüştürmesinde açıkça görülmektedir. Ali Bey'in, "Ne ağlıyorsunuz?... Ne ağlıyorsunuz?... Niye gülmüyorsunuz?... Neye türkü söylemiyorsunuz?... Bilmez misiniz ki düğünümüz var?" sözleri (Sami,131-132) gerçekliği inkâr ederek kızının ölümünü kabullenmekte zorlanmasını yansıtır. Daha da ileri giderek, "Fitnat benim kızımdır... Evet, evet.... Benim kızımdır.... İşte Zekiye yazıyor... Zekiye kendisi yazıyor... Fitnat benim kızımdır..." diyerek kendi gerçeklik algısını kurar. Bu sözler, Ali Bey'in zihnindeki sanrısız düşünceleri ve gerçekliği değiştirme çabasını gösterir. Bununla birlikte, Ali Bey'in bu inkâr halinin farkında olmaması ve cenaze törenini düğün törenine çevirmesi, zihinsel bunalımının derinliğini vurgular.

Freud, normal şartlar altında öznenin gerçekliği eninde sonunda kabul edeceğinden bahseder ancak gerçekliği kabul etmek ve libidonun tüm yatırımlarını o nesneden çekmesini beklemek özne için zaman alacak bir süreçtir (Gençöz, 2022: 7-16). Metnin sonunda Ali Bey için bu sürecin yasa teslimiyet olarak gelişmediği görülür. İnsanın bilinç halinin dışında kök salarak onu ele geçiren mekankolizmin şiddeti Ali Bey'in delilik hâlinde yok oluşu üzerinden verilir.

⁵ Lacan'ın psikanalitik teorisinde "amprik baba" ve "sembolik baba" kavramları, babanın iki farklı işlevini ve rollerini ifade eder. Bu kavramlar bireyin psikolojik gelişiminde ve toplumsal yapıda babanın rolünü anlamada önemli yer tutar. Amprik baba gerçek hayattaki babayı, yani çocuğun biyolojik babasını ifade eder. Bu baba fiziksel olarak var olan, çocuğun günlük yaşamındaki etkileşiminde bulunduğu kişidir. Amprik baba, çocuğun bakımını üstlenen, koruyan ve onunla doğrudan ilgi kuran kişidir. Sembolik baba ise Lacan'ın teorisinde daha karmaşık ve soyut bir kavramdır. Sembolik baba, toplumsal ve kültürel yasaların ve normların taşıyıcısıdır. O, sembolik düzenin bir parçasıdır ve "Babanın adı" (Nom-du-Père) olarak da adlandırılır. Sembolik baba çocuğun bilinç dışında, otoriteyi ve yasaı temsil eder.

Ensest'in sınırından dönen bir trajedi: Ali Bey ve Fitnat

Freud'un Sophokles'in *Kral Oedipus* adlı eserinden ilham alarak geliştirdiği bir kavram olan Oedipus sendromu, kişilik gelişiminin erken çocukluk dönemi olarak adlandırılan 3-6 yaşlarını kapsayan fallik dönemde, erkek çocukların annesine karşı duyduğu aşk ve sahiplenme duygusunun babası tarafından cezalandırılma korkusuyla başka bir nesneye çevirmek zorunda kalmasıdır. Bu dönemde babalarına düşman kesilen erkek çocuklar annelerini babalarıyla paylaşmaya tahammül edemeyerek babanın katlini gerçekleştirme fantezisi kurar. Freud, bu durumu herkesin bilinç dışı arzularından açığa çıkan bir buhran olarak hayatında deneyimlediğini belirtir. Anneyi cinsel anlamda arzulama ve babaya haset duyma, kimi zaman babayla rekabet ve özdeşim kurma şeklinde belirse de babanın kaybı çocukta zafer duygusuyla ilişkilendirilir.

Genel anlamda ise kastrasyon korkusu (hadım edilme) nedeniyle çocuk rekabetten vazgeçip annesi gibi birini kazanmak için babası gibi olmasını gerektiğini öğrenir. Dolayısıyla özdeşim kurmaya başlayan çocuk, zaman içinde bu duygularına son vererek topluma entegre bir halde uyum içinde yaşar.

Sophokles'in Yunan mitolojisinin önemli kavramlarına yer veren *Kral Oedipus* adlı eseri kader/yazgı'nın tarihin bütünselliği içinde geçmiş kuşakların etkisiyle başladığını bize gösterir. Antik Yunan düşüncesinde kaderden kaçmanın imkansızlığı, işlenen günahın ardından yeniden oluşan suç ve ceza dengesiyle kendisini gösterir. Suç ve ceza arasında kurulan bu sembolik bağ adaletin sağlanarak tragedya kahramanlarının ödedikleri bedelle anamlanır. Yazgının oluşumu esnasında hiçbir şey yapılamayacak olması trajedinin getirdiği yıkıcılıkla dozunu artırarak, güçlü bir mesajın ortaya çıkmasını sağlar: Arzularının peşinden koşan insanların ulaştığı akıbetin ölümden ibaret olması.

Taaşuk-ı Talat ve Fitnat'ta, Fitnat'ın Ali Bey'in kızı olması ve Fitnat'ın Ali Bey'le evlendirilmeye zorlanması metni, Oedipus'un kaderin yasası etrafında şekillenen ensest meselesine götürür. Ancak Oidipal sendrom, Fitnat ve Ali Bey arasında oluşmaz. Ensestın kıyısından Fitnat ve Ali Bey'i meneden ilk husus, Oedipus gibi Fitnat'ın öz babasını hiç bilmemesi, sembolik babası olan Hacıbaba'nın yanında yetişmesidir.

Kaderin düğümlerinin çözülerek cinsel fantezinin gerçekleşmemesi, Fitnat'ın boynundaki muskanın Ali Bey'in eline geçmesiyle başlar. Muskanın içindeki Zekiye Hanım'ın yazdığı mektubu okuyan Ali Bey, Fitnat'ın kızı olduğu gerçeğiyle yüzleşir. Metni ensest trajedisi olmaktan kurtaran bu olaylar dizgesi, Oedipusla Ali Bey'in "bilmemezlik" ekseninde günaha adım attıklarını düşündürür. Oedipus annesiyle bilmeden evlenip ensesti gerçekleştirirken Ali Bey bu trajik hatanın kıyısından yaşadığı aydınlanma ile döner. Ancak her ikisi de aile içi bireylerle evliliği gerçekleştirerek bilmeden de olsa suç ve günahın içine düşerler.

Ensestın Oedipus'un yazgısında işleyen trajedisinin Ali Bey de görülmesi yine de kızıyla yaptığı evliliğin gerçekliğinden soyutlanamayacak bir aile içi ilişkiyi geçersiz kılmaz. Ali Bey, Fitnat'la arasındaki kan bağı bilmeden cinsel arzusunu gerçekleştirme teşebbüsünde bulunmuştur. Henüz mektubun eline geçmemesi onu bilmeden işleyeceği bir suç ve günahın yoluna, Fitnat'ın odasını düşmeye sevk etse de Fitnat'ın Talat'tan başka biriyle gerdeğe girmeye kendini kapatması bu facianın oluşmasını engeller.

Sophokles'in *Kral Oedipus* tragedyasından farklı olarak işleyen kader, Talat ve Fitnat'ın hikâyesinde "düşüş" olarak belirir. Kaderin düşüşü ensestın düşüşünü de beraberinde getirir. Ancak aile içinde yapılan evlilikler her iki metinde trajedi etrafında yaşanan ölümü getirir. Oedipus gerçek anne ve

babasını öğrendikten sonra gözlerini kör ederek gerçeğe bakışını çevirse de annesi kendini öldürür. Fitnat ise Oedipus ve Ali Bey'deki aydınlanmayı yaşayamadan simgesel alana başkaldırarak kendi arzusunun kudretini gösterir. Fitnat'ın Hacı baba yoluyla sürüklendiği bu evlilik, tüm karşı koyuşlarıyla cinsel bir birleşmeye dönüşmez. Fitnat, kendini öldürerek baba'nın yarasında kendini var etmeyi reddeder. Dolayısıyla Fitnat kendini öldürerek aynı zamanda kötücül bir karakter olan Hacıbaba'nın katlini de gerçekleştirmiş olur. Yunan tragedyalarında işlenen suçun etkisinin nesiller boyu devam etmesi, edebî metinde de karşılık bulur. Nihayetinde Fitnat'ın babası Ali Bey'in işlediği suç, ilk olarak Zekiye Hanım'ı terk etmesi, sonrasında yaşanan tesadüflerle kızıyla evlenmesine kadar gitmiştir. Baba'nın iktidarı altında işlenen bu suçların günahını ise Fitnat intihar ederek canıyla ödemiştir. Ali Bey'in de bir bedel ödediğini söylemek yerinde olacaktır; zira Ali Bey Oedipus gibi gerçeğe yüz çevirmeyerek çıldırmış, sonu ölüm olmuştur. Dolayısıyla Ali Bey ve kızının arzuları birbiriyle çarpışan iki özne tarafından(baba-kız) verilerek arzularıyla bedenlerinin farklı dünyalarda kalmasına neden olmuştur. Ali Bey ve Fitnat'ın arzuları dünya içindeki kafeste kalırken bedenleri haz ilkesinin ötesinde onları bekleyen ölümle buluşmuştur.

Masalların Varlığında Beliren Bir Sözcelem Öznesi: Emine Kadın

Fransız dil bilimci Emile Benveniste tarafından ortaya atılan ve İngiliz Amerikan yapısalcı dil bilim akımının ürünü olan edim biliminin önemli kavramlarından biri olan "sözcelem" söylem ile birebir bağlantılı olan anlamına gelmektedir. Sözleri fail kılan kavram, Yunan Mitolojisinde Narkisos'u arzulayan ama ona ulaşamayan Ekho'yu anımsatır. Lacanyen terminolojide "sözcelem özne" (subject of enunciation) olarak dilin içerisinde (simgesel alanda) bir özne olarak alınan Ekho, Narkissos'un âşık larından biri olan vadi perisidir. Ormanlarda ve vadilerde gezerek gününü geçiren Ekho'nun en temel özelliği geveze olmasıdır. Zeus, Ekho'nun bu özelliğini fark eder ve karısı Hera'dan yaptığı çapkınlıkları gizlemek için Ekho'yu kullanır, Ekho'dan karısını türlü gevezeliklerle oyalamasını ister. Hera, Zeus'un amacının farkına varır varmaz, Ekho'yu lanetleyerek ona ceza verir. Bu lanet; Ekho artık başkasının sözlerinin yalnızca son kelimesini tekrar edebilecektir (Özmen, 2013: 91-92).

Ekho'nun bir diğer niteliği ise ormanda gezerken karşılaştığı genç ve güzel avcı Narkissos'a âşık olmasıdır. Narkissos, Ekho'nun aşkına yüz vermeyerek onun ıssız vadilerde yalnızlık içinde günden güne eriyip tükenmesine neden olur. Narkissos'un kibrinin eziciliğinden kurtulamayan Ekho için, Narkissos object petit a (küçük a nesnesi) olarak kalır. Ekho, arzu nesnesi olarak ulaşmaya çalıştığı Narkissos tarafından kabul edilmeyerek, yalnızca başkalarının sözlerinde kendine yaşam alanı bulur. Varlığını sesiyle ortaya koyabilen Ekho için konuşabilmek için bir başka'sına ihtiyaç vardır. Başka'nın dili içinde var olan Ekho, dilin içinde konumlanmasıyla simgesel alana ait bir sözcelem öznesi olur. Ekho bir başkasıyla var olan özneliği içinde "eksik"liğini kabul ederek Narkissos üzerinden bilinç dışı arzusunun peşinden koşar. Onu tamamlayacak olan fakat aynı zamanda hiçbir zaman elde edemeyecek olan küçük a nesnesi Narkissos'dur; bu sebeple Ekho, yalnızca sesiyle simgeselin içinde kendisine bir yer bulmuş olur (Gençöz, 2022: 57-58).

Taaşuk-ı Talat ve Fitnat'ta karşımıza çıkan Emine Kadın,70 yaşında Hacıbaba'nın analığı olarak Fitnat ve Hacıbaba ile yaşamaktadır. Saçı bembeyaz ve ağzında bir diş bile olmayan bu kadının mevcudiyetini gösteren en güçlü eylem bildiği pek çok masalı her fırsatta Hacıbaba ve Fitnat'a anlatmaktadır. Onu evdeki varlık alanı yemek yapmak ve Hacıbaba'nın odasını toplamanın dışında bulduğu her fırsatta masal anlatması üzerine kurulmuştur.

"Emine Kadın Fitnat Hanım'ı pek çok sevdiğinden sabahleyin kalktığı gibi odasına gidip masala başlar idi ve masal söylemeye şöyle dalar idi ki Fitnat Hanım hatırına getirip mecbur etmeye idi hiçbir

vakit masalı bırakıp iş ile meşgul olmak hatırına gelmez idi. Hacı Baba tabii titiz olduğundan Emine Kadın'a daima çıkarır idi. Hele yemekte biraz kusur bulduğu vakitte seni masallar bırakmaz ki bir iş yapasın, diyerek kıyameti koparır idi. Bu sebepten Emine Kadın Fitnat Hanım'a masal söyler iken Hacı Baba'nın geldiğini duyduğu gibi anide masalı bırakıp bir iş ile meşgul olur idi. Bununla beraber Emine Kadın matbahta yemeği ateşe koduktan sonra dükkâna çıkan kapının yanına gidip perdenin arkasından Hacı Baba ile konuşmaya başlar ve bir iki sözden sonra masal babını açar idi" (Sami, 47).

Bireysel bir ifade biçimi olarak kişinin öznelliğini yarattığı alanda dilin işleyişinin aktivite olduğu sözcelemede kişinin kendini özne olarak gösterdiği konum, dil üzerinden gerçekleşir. Benveniste (1995: 181), dilin, her konuşucunun kendini özne olarak ortaya koyduğu için söyleminde "ben" diyerek kendine gönderme yapabilmesinin, dili olanaklı yapısıyla açıklar. Dolayısıyla Emine Kadın, bilinç dışının öznesi olarak kendi varlığını "başkaları üzerinden anlattığı masallarla" devam ettirir. Bu durumun bir kadın olarak fallus eksikliği ya da arzu arayışında eksikliğini duyduğu küçük a nesnesine ulaşma sürecinde simgesel alanda bağlı olduğu yasanın gösterini olan Hacıbaba tarafından engellenmesine ilişkin olduğu söylenilebilir. Masal anlatmak, Emine Kadın için durmaksızın gerçekleştirilen bir arzu halidir. Arzunun yansıması olan bu eylem, simgesel düzende Hacıbaba tarafından ayırışma ve yabancılaşmaya dönüştürülse de Emine Kadın gerçek düzende anlatımın devamlılığı ve döngüsü içinde hazzı yineleyerek fiziksel varlığını Başka'larının gözünde geçerli kılar.

Öteki'nin Arzusunda Kaybolan Kadın: Fitnat

Fitnat, Ali Bey ve Zekiye Hanım'ın kısa süren evliliğinin ardından talebin ilksel öznesi anne kaybıyla çok küçük yaşlarda tanışmış, dolayısıyla hem babadan hem de anneden yoksun ikame anne ve babanın yanında yaşamını sürdürmüştür. İmgesel alanda annenin eylemlerinden ve dilsel gösterenlerinden mahrum kalan Fitnat, aynadaki yansımasında ego bütünlüğünü kuramayarak, kendilik gelişimini tamamlayamadan simgeselin yarasındaki üvey-ikame babanın varlığına itaat eder. Fitnat kendisini bulması için özdeşim kuracak aynadan yoksundur. Bu anlamda Emine Kadın, onun anne eksikliğini giderecek vasıflara sahip bir model oluşturamaz. Fitnat, hayatını saran mahrumiyetler denizinde boğulduğunun bilincinde olmadan günlerini basit eylemler içinde ruhunu uyutarak geçirir. Fitnat'ın ideal ego aşamasını deneyimleyecek bir aile ve sosyal ortamdan mahrum oluşu da benlik gelişiminin önünde ciddi bir engel teşkil eder. Bu engelleri oluşturan güç, simgeselin içinden sürekli Fitnat'ı denetleyen ikame baba rolünü üstlenen Hacıbaba'dır. Hacıbaba, öteki olarak simgeselin içinde yer alan güç ve baskı mekanizmalarının sahibi, toplumun ve kültürün içindeki eril yapının belirlediği yasa ve normların tamamıdır. Fitnat'ın Hacıbaba'nın kurduğu alanda kendi bilincinin farkında olmadan bir uyku hâlinde olan tabiatı pencereden gördüğü Talat'la birlikte uyanışa geçer. Gördüğü "parlak şey" karşısında gözünü ona diken Fitnat, bilinç dışı arzularındaki uyanışı imgesel düzene geri dönerek sağlar. Odasının penceresi Fitnat'ın arzularının dış'a bakan yüzü olur. Pencere Fitnat'ın aynası olur. Öteki'nin onayladığı bu simgesel kendilikle şimdiye kadar uyum içinde olan Fitnat, pencerede(ayna) gördüğü başka'nın (Talat) onu tamamlayacak olmasıyla "öteki"ye yabancılaşmaya başlar. Artık Talat'ın varlığıyla birlikte arzularının dişil hazzını ruhunda ve bedeninde hisseden Fitnat için simgesel alanın öznesi Hacıbaba, Fitnat'ın yabancıdır.

Fitnat'ın Talat'a duyduğu aşk ile Hacıbaba'nın onu Ali Bey'le evlendirmek istemesi metinde yalnızca olanla ve olması arzulan hal arasındaki çatışmayı değil imgesel ve simgesel alanın çatışmasını da körüklemiş olur. Talat, Fitnat'ın karşısına çıkana kadar Fitnat için öteki'nin arzusu kendi arzusu olmuştur; ancak Talat'a aşık olması, Hacıbaba'nın onu evlendirmek istemesiyle başlayan olaylar silsilesi onun parçalanmış bir özne olarak kimliğinin bölünmesine neden olur. Arzuda ayırışma kimlikteki ayırışmayı da getirir. Nihayet Talat da toplumsal düzenin yarası içinde bir özneyken, cumbadan(ayna) gördüğü Fitnat karşısında bilinç dışı arzularıyla tanışmış, arzuyu jousaine haline getirerek "arzuda

sürekliliği" sağlamayı amaç edinmiş dolayısıyla bu acıdaki zevki deneyimleme hali onu ölümün gerçekliğine taşımıştır. Talat, toplumun yasasından çıktığı arzularını yine öteki bir yasaya geçmek için bastırmak, kamufle etmek zorunda kalarak, arzularına sembolik bir örtü çekmiştir. Ragibe Hanım kılığına girerek benlikte yaşadığı parçalanma sembolik alana taşınmıştır. Dolayısıyla Talat öteki'nin yasası olan Hacıbaba'ya riayet ederek kastrasyonunu kısmen de olsa engellemiş olur.

Hacıbaba, Fitnat'ın Ali Bey'le evlenmesini isteyerek "öteki" olarak toplumsal hiyerarşide Fitnat'a bulunması gereken yeri işaret eder. Ali Bey, son derece varlıklı ve ihtişamlı hayata sahip olan gücüyle Hacıbaba'nın arzusunun iştahını doyurur. Arzu, her zaman başkasının arzusunun talebi olduğu için Fitnat, bilinç dışının açığa çıkardığı "talep eden ve zevk alan" tarafını harekete geçirerek bu evliliği istemez. Onun için "öteki" (Hacıbaba) kendini konumlandırmak istediği yeni yerde göbek bağına kesmek istediği yabancıdır. Zevk nesnesi olan Talat'la yaşamak istediği bütünleşme, özne ile öteki arasında bir kopuşun yaşanmasına neden olur. Fitnat, Ragibe Hanım'la geçirdiği vakitlerde Talat'ın Ragibe Hanım'la kardeş olması sebebiyle arzu nesnesine bakar gibi bakışlarını şekillendirir. Varoluşunu kuran bütün duyguları arzularının yönelttiği nesnede harekete geçiren Fitnat, göz ve görmede, bakışta ve arzuyu; orada olmayı fakat olması isteneni oluşturmuş olur ki bu durumu şöyle açıklar:

"Ragibe Hanım'ı elinden alıp oturdu. Ve gâh Ragibe Hanım ile nazikane nazikane konuşur. Ve gâh yüzüne bakarak kendi kendine der idi: Bu ne müşabebet!... Bu ne kadar benzeyiş!... İşte aynı sokakta gördüğüm çocuk. İşte aynı boy. Aynı çehre. Aynı kaş. Aynı göz. Aynı burun.

Aynı yanak. Aynı ağız! Suphanallah! Ben güya bu kıızı evvelden görmüşüm. Güya tanıdığım adam imiş. Tuhaf ben bunu nerede gördüm?... Yok yok hiç gördüğüm yok fakat işte ona benziyor onu görmüşüm a. Onun için bunu da görmüşüm gibi gelir. Bunu hiç görmemiş iken mademki onu görmüşüm ve severim. Ve mademki bu da ona benzer. Bunu da görmüş gibiyim. Ve âdeta bunu da seviyorum... Fakat bu benzeyiş... Hemşiresi olmasın?... Hele dur bakalım. Onu sonra anlayacağız..... Fitnat Hanım bu mülahaza ile Ragibe Hanım'ın yüzüne bakar. Ve baktıkça tesiri ziyadeleşip Talat'ın hâline yakın bir hâle gelmeye başlar" (Sami, 65-66).

Fitnat, Ragibe Hanım'a bakışlarında Talat'ı yani orada olmayan ancak olması isteneni görerek bakıştaki arzusunu Ragibe üzerinden dile getirir. Metinde Fitnat ve Talat'ın arzusunun bir diğer öteki olan Ali Bey, tarafından baltalandığı görülür. Ali Bey, ensestin eşliğinde duran Fitnat'ın simgesel alandaki ötekilerinden biridir. Fitnat hem öz hem ikame baba'nın yasasının tümelliğine karşı koyarak simgesele dair bir kavram olan cürmün yolundan gitmeyi seçer. Hacıbaba'nın hile ve aldatmaca yoluyla zorladığı evlilikte birleşmeye karşı koyarak hem ensestin yasasını hem de simgeselin yasasını altüst eder. Kendi tikelliğini gerçekleştirme yolunda arzusunun bastırılmayan gücünde haz sınırının öte tarafındaki gerçek'e doğru Talat'la birlikte gider. Bu gerçek ölümdür. Dolayısıyla metinde, arzu doyurulmamış kalarak eksik olma haline geri döner.

Sonuç

Bu çalışmada incelenen *Taaşşuk-ı Talat ve Fitnat*, Lacan'ın psikanalitik kuramı bağlamında analiz edilmiş ve özellikle simgesel düzenin bireyin kimliği ve arzuları üzerindeki etkisi vurgulanmıştır. Metinde, bireyin öznenin arzularının simgesel alandaki temsilcisi olan Büyük Öteki ile ilişkisi ve bu ilişkinin bireyin kimliği ve arzuları üzerindeki belirleyici rolü ele alınmıştır. Özellikle Talat ve Fitnat karakterleri üzerinden yapılan analiz, bireyin özne oluşumu ve arzularının nasıl şekillendiğini anlamak açısından önemli bir örnek sunmuştur. Lacan'ın Büyük Öteki kavramı, öznenin kimliği ve arzuları üzerindeki etkisini açıklamada önemli bir araç olarak kullanılmış ve metindeki karakterlerin bu kavramlar bağlamında incelenmesiyle derinlemesine bir analiz yapılmıştır. Ayrıca arzu ve jouissance kavramlarıyla yapılan değerlendirmeler, bireyin haz ve tatminsizlik arasındaki dengeyi nasıl kurmaya

çalıştığını ve bu dengeyi kurarken simgesel alandaki yasaların ve normların etkisinin nasıl hissedildiğini açıklamada önemli bir rol oynamıştır. Fitnat ve Talat arasındaki ilişki üzerinden yapılan tespitler, özellikle öznenin arzu nesnesiyle ilişkisini anlamak açısından dikkate değerdir.

Freud'un yas ve melankoli kavramlarını ele aldığı eserlerden yola çıkarak, edebî bir metin üzerinden karakterlerin deneyimlediği duygusal süreçler psikanalitik bir bakış açısıyla incelenmiş, bu süreçte yas ve melankoli arasındaki ilişkiye dikkat çekilmiştir. Ali Bey'in sevilen nesnenin kaybıyla yaşadığı "ego ketlenmesi" ve melankoli arasındaki ilişkiyi açıklarken, onun ruhsal durumundaki çöküşü ve benlik algısındaki zayıflama ele alınmış, ayrıca Salih Hanım ve Rifat Bey'in ilişkisi üzerinden melankolinin ilişki dinamiklerinde nasıl ortaya çıkabileceğini ve nesne kaybının egonun yaşam arzusunu nasıl etkilediği gösterilmiştir. Bu analizler, sevilen bir nesnenin kaybının öznenin ruhsal durumunu derinden etkileyebileceğini ve melankolinin bireysel ve ilişki düzeyde karmaşık bir deneyim olduğunu ortaya koymaktadır. Yine Sophokles'in *Kral Oedipus* eserinde işlenen kaderin ve yazgının etkisi, Yunan tragedyasının temelini oluştururken eserde, kaderin insan yaşamında kaçınılmaz bir rol oynadığı mesajı verilmiş, Oedipus'un yaşadığı trajedi ve kendi kaderiyle yüzleşmesine atıfta bulunulmuştur. Fitnat ve Ali Bey'in hikâyesinde kaderin etkisi, ensest ilişki temalarıyla şekillenirken ancak sonunda bu ihtimali ortadan kaldıran motivasyon metindeki tematik gerilimin önemli bir halkasını oluşturmuştur. Nihayetinde Fitnat'ın aydınlanması ve kendini öldürmesi, kaderin zincirlerinden kurtulma ve simgesel bir başkaldırı olarak yorumlanmıştır. Bu bölümün sonucunda, Oedipus sendromunun ve kaderin, edebî metinlerde insan yaşamının derinliklerine işlediği ve trajedilerin arkasındaki temel dinamikleri açıkladığı görülmüştür. Fitnat ve Ali Bey'in hikâyesi, Antik Yunan tragedyasının temel öğelerini taşıırken, modern bir bakış açısıyla kaderin ve insan arzularının karmaşıklığını gözler önüne sermektedir. Dolayısıyla, bu çalışma Oedipus sendromu ve kaderin edebî eserlerdeki rolünü anlamak ve insan psikolojisi üzerindeki etkilerini değerlendirmek için önemli bir katkı sağlamaktadır.

Dil bilim ve edebiyat arasındaki ilişkinin bir yönünü ortaya koyan Fransız dil bilimci Emile Benveniste'nin "sözcelem" kavramı, Yunan mitolojisi ve modern bir edebî eser olan *Taaşuk-ı Talat ve Fitnat* üzerinden ele alınarak metnin, dilin içindeki özne ve arzunun karmaşıklığını ve kadın karakterlerin bu süreçteki deneyimlerini inceleme fırsatı sunarken Yunan mitolojisindeki karakterler ve, hikâyeler edebî eserin karakterlerinin deneyimleriyle karşılaştırılarak dilin işleyişine ve özne-kavramına dair daha geniş bir perspektif sunmuştur. Örneğin, Ekho'nun hikâyesiyle Fitnat veya Emine Kadın'ın deneyimleri arasında paralellikler kurulabilir. Ekho'nun Narkissos'a duyduğu arzu, Fitnat'ın Talat'a olan hisleriyle benzerlik gösterebilir. Bu paralellikler, dilin içindeki özne ve arzunun farklı yönlerini ve karmaşıklıklarını daha iyi anlamamıza yardımcı olmuştur.

Çalışmada, *Taaşuk-ı Talat ve Fitnat* üzerinden kadın karakterlerin deneyimlerini ve dilin içindeki özne ve arzunun karmaşıklığı incelenmiş, Fitnat'ın annesiz büyümesi ve simgesel alanda eksiklik yaşaması, onun özne olma sürecini hangi noktalarda etkilediği nedenleriyle ortaya koyulmaya çalışılmıştır. İkame baba figürü olan Hacıbaba'nın, Fitnat'ın bilinç dışı arzularını denetleyen ve onu simgesel alandaki yasanın içine yerleştiren bir otorite olarak belirmesi, Fitnat'ın gördüğü "parlak şey" yani Talat ile tanışması, onun bilinç dışı arzularının uyanışını sağlaması ve kendilik gelişimini başlatması Lacan terminolojisi etrafında izah edilmiştir. Sonuç olarak, Fitnat'ın adıyla kadınların deneyimleri ve arzuları, dilin içindeki özne olma sürecinin karmaşıklığını göstermiş, kadın karakterlerin simgesel alandaki deneyimleri, toplumsal normlar ve ötekilerin baskısı altında şekillenirken, bilinç dışı arzuların uyanışı ve özgürlük arayışı sürekli bir çatışma içinde var olmuştur. Tüm bu tespitlerden hareketle bu çalışma, edebî eserlerin dil bilimsel ve toplumsal cinsiyet açısından incelenmesinin önemini vurgulayarak kadın karakterlerin deneyimlerinin daha derinlemesine anlaşılmasına yardımcı olmaktadır.

Kaynakça

- Eliade, M. (2015). *Dođuř ve yeniden doğuş* (İnsan kùltùrlerinde erginlemenin dini anlamları) (F. Aydın, Çev.). Kabalıcı Yayınları.
- Fink, B. 2017. *Lacan'da Aşk: VIII. Seminer aktarım üstüne bir inceleme*. Kolektif Kitap
- Freud, S. (1914). *On narcissism: An introduction*. J. Sandler, E. Person ve P. Fonagy (Ed.). *Freud's "On narcissism: An introduction*. Yale University Press.
- Freud, S. (1917). *Yas ve melankoli* (R. Uslu ve O. E. Berksun, Çev.). *Kriz Dergisi*, 1(2), 98-103.
- Freud, S. (2019). *Yas ve melankoli* (L. Uslu, Çev.). Cem Yayınevi. (Orijinal alışma yayın yılı: 1917).
- Gençöz, T. (2022). *Freud'dan Lacan'a, vak'a incelemeleri ve psikanalitik değerlendirmeler*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Homer, S. (2004). *Jacques Lacan*, (A. Aydın, Çev.). Phoenix Yayınevi.
- Jacques, L. (2013). *Psikanalizin dört temel kavramı: Seminer 11* (N. Erdem, Çev.). Metis Yayınları.
- Keskin, Y. (2008). *Tanıma arzusu bağlamında Hegel ve Lacan*. *MonoKL*, 4-5, 340-355.
- Lacan Sözlüğü*. (2011). (J. P. Clero ve Ö. Soysal, Çev.). Say Yayınları.
- Lacan, J. (2019). *Yine/ hâlâ*, Metis Yayınevi, 2019.
- Özkan, A. ve Baltacı, S. (2020). *Freud ve Lacan'ın psikanalitik kuramlarında yastan ayrışan melankolik özne*. *Psikoloji alışmaları- Studies in Psychology*, 40(2), 317 – 333.
- Özmen, E. (2013). İnsan varlığının temel kurucu zemini olarak melankoli ve özdeşleşme. *Birikim Dergisi*. <https://www.birikimdergisi.com/guncel/925/insan-varliginin-temelkurucu-zemini-olarak-melankoli-ve-ozdeslesme>
- Sharpe, M. ve Turner, K. (2020). *Freud ve sonraki dönemde fantezi anlayışı*. *Düşünbil Dergisi*, 95, 8-11.
- Tura, S. M. (1996). *Freud'dan Lacana psikanaliz*. Ayrıntı Yayınları.